

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

Sayı
43-44

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

1996/3-4 Yıl:10 Sayı: 43-44

Temmuz - Aralık

Ederi: 400,000 TL.

Yılda Dört Sayı Yayınlanır

Sahibi ve yazı İşleri Sorumlusu:

Kani KANOL

Yayın Kurulu:

Engin ANIL

Öcal ERTEEN

Hasan BULUNÇ

Hasan EKMEKÇİ

Tuncer BAĞIŞKAN

Gaye ÖZARIN

Baskı:

Ateş Matbaacılık Ltd.

Organize Sanayi Bölgesi Lefkoşa

Tel.: 228 2215 - Fax: 228 8172

Abone Koşulları:

Kıbrıs : 800,000 TL.

Türkiye: 1,000,000 TL.

Diğer : 15 Sterling

Yazışma Adresi:

Haş-Der

PK 199 Lefkoşa-KKTC

Mersin 10 Türkiye

Tel.:(392) 227 6276 (Akşam Saatlerinde)

(392) 228 3146 (Mesai Saatlerinde)

Fax:(392) 228 4125

Ön Kapak

Konu: Su değirmeni

Fotoğrafçı: John P. Foscolo

Koleksiyon: Ahmet Erdengiz

Tarih: 1886

Arka Kapak

Konu: Nargile İçen Kıbrıs Türkleri

Fotoğrafçı: John P. Foscolo

Koleksiyon: Ahmet Erdengiz

Tarih: 1886

İÇİNDEKİLER

Okurlara	1
Engin ANIL	
Short Summary of the Contents	2
Engin ANIL	
Halkbilim Dergisi İçin Ne Dediler	3
Mustafa GÖKÇEOĞLU	
Neriman ÇAHİT	
Mehmet Ali SERAK	
İsmail BOZKURT	
Eski Kıyafetler (I)	8
Nihat EKİZOĞLU - Fügen DAVULCU	
Savaş SEYHUN	
14. Halkbilimi Sempozyumu Açılış Konuşması	13
Günay CAYMAZ	
Halkbilimi Hizmet Ödüllü Alanlar ve Özgeçmişleri	14
Öcal ERTEEN	
Hasan BEHLÜL ve Dokundurucu Şiirleri	16
Mustafa GÖKÇEOĞLU	
Girne Bölgesinde Anlatılan Şehit Mezarları ile İlgili Dört Söylence (I)	21
M. Kemal SAYIN	
Bir Masal Neler Anlatır	25
Dr. Nazım BERATLI	
Kültürel Dönüşümde Ülkemiz Müziği	29
Özkan YIKICI	
Anlayana Sivrisinek Saz	33
Halkbilimi	
Onu da Yitirdik (II)	36
Bülent FEVZİOĞLU	
Haberler	41
Tarık G. EMİROĞLU	

Okurlara

Engin ANIL

Değerli Okurlar,

Halkbilimi Dergisi'nin 10. yayım yılı nedeniyle derneğimize gelen yazılı ve sözlü kutlama ve iyi niyet temennilerinizi bildiren mesajlarınızı için teşekkür ederiz.

Tüm çalışanlarının amatör olduğu bir grup insan / veya örgütün tamamen bilimsel bir yayın organı yayımlamasının ne denli zor olduğunu takdir edersiniz. Ve maalesef dergimizin yayımlanması sürecinde doğan aksaklıklar ve bu aksaklıklardan dolayı dergimizin yayımının gecikmesinin bizlere verdiği acıları yüreğimizin tüm hücrelerinde hissetmekteyiz.

Dergimizin geç yayımlanmasında hiç mi sorumluluğumuz yoktur? Elbette vardır. Fakat bizim dışımızda gelişen olaylar dergimizin yayımını geciktirmekte ve bizi halkımıza verdiğimiz sözünü yerine getirememeye durumuna düşürmektedir.

Dergimizin önemli yazı kaynaklarından biri, şüphesiz ki düzenlemekte olduğumuz sempozyumlar ve panellerdir. Aslında dergimiz için sürekli yazı üreten ve bizi araştırmalarıyla destekleyen bir çevremiz vardır. Fakat bizler söylenen sözlerin havada kalmaması ve geleceğe bir kaynak olması açısından sempozyumlarımızda sunulan bildirilerin yayın yoluyla kitlelere ulaşmasını istiyoruz. Bu anlamda sempozyumlarımıza katılıp bildiri sunan ve bizlere "yazımı bir daha toparlayıp ona göre sizlere veririm" diyen araştırmacılarımıza toleranslı davrandık. Ama bu tolerans bizim açımızdan tam bir çöküntü olmuştur. Bu nedenle dergi yayım kolu olarak aldığımız bir kararı sizlere duyurmak istiyoruz. Sempozyumda bildiri sunacak olan sayın araştırmacılarından bildirilerini sempozyum öncesinden rica edeceğiz. Sempozyum tarihinden itibaren bir ay içerisinde bildirisini yazılı olarak vermeyen araştırmacılarımıza dergimizde boş bir sayfa ayırıp onların ismini ve konuşma metinlerinin başlığını yayınlayacağız.

1997 yılından itibaren dergimiz yılda 2 sayı ve her sayı 44 sayfa olmak üzere yayın hayatına devam edecektir. Bunun yanında dergi fiyatı, yurt içi 250.00TL, Türkiye 1.200.000TL, İngiltere 15 Stg, Amerika 25 U.S. Doları ve Avustralya 30 Avustralya Doları olacaktır.

Sayın okuyucularımızdan doğan aksaklıklardan dolayı özür diler daha nice 10'lu yıllarda buluşmayı dileriz.

Short Summary of the Contents

Engin ANIL

Dear Readers,

We would like to thank you all who have been supporting us with messages of good will and success on the occasion of 10th anniversary of our periodical. And on pages 3 and 4 you may find some of the messages sent to the editors board.

Erdengiz's article on page 5 is about the oldest music and chorus piece ever found in the island. The so called music and Chorus piece was found in the "National Library" of Italy in Torino. With the little research made on these it is obvious that they belong to the 14th Century.

A paper work prepared by three students from Atatürk Teachers Training College of North Cyprus on traditional clothes, was found worth publishing. The research can be read on pages 8-13. The researchers and writers of this term paper were: Nihat Ekizoğlu, Fügen Davulcu and Savaş Seyhun.

The speech made by Günay Caymaz, the Minister of National Education, Culture Youth and Sports at the opening of the 14th Folklore Symposium is on page 13.

On pages 14 and 15, you can find the autobiographies of Mehmet Suat Bergil (Architectural and Cultural researcher), Ahmet Altıparmak and Derviş Hasip Gökaydın (traditional musicians) who received the traditional "Contribution to the Folklore Awards" given by FAA during the 14th Folklore Symposium. And on pages 16, 21, 25 and 29, you may find the papers and researches presented at the 14th Folklore Symposium.

The first paper is by Gökçeoğlu, "Hasan Behlül and His Satirical Poems". In his collection, Gökçeoğlu told about a man called Hasan Behlül who was popular in the village of Gönyeli, and used to talk in verses.

The second paper which was a collection by Sayın was "4 Tales About the Martyrs' Tombs Around Kyrenia"

The third paper is by Nazım Beratlı is "What Does a Tale Tell?". Beratlı tried to put forward the similarities and build up the close connection between the Folk Tales told in North Cyprus with the ones told in Central Asia in ancient times.

Yıkıcı's paper "The Music of Turkish Cypriots in the Eras of Cultural Changes". In his research Yıkıcı presented us a brief description of the changes that occurred in the traditional music of Turkish Cypriots.

The Executive Committee of FAA has criticised and answered a letter sent by the Youth Office of the Ministry of National Education, Culture, Youth and Sports. The Youth office had sent letters asking for suggestions and assistance in the organizing of some competitions. In their letter they had also written that an end should be put to the chaos in the Cypriot Dances. The FAA executive board answered and criticised them saying that if they ever had read any of the articles written by FAA and had not neglected everything done then they should not have any chaos. And this letter is on page 33.

On page 36 is the interview by Bülent Fevzioğlu continuing from the previous issue. It was "The Zenne". As we had noted before, Zennes were the men who dressed up like women and danced for entertainment.

As usual the newspaper on pages 41-44 are about the activities held by FAA and general cultural news that accrued in the second half of 1996 and these are prepared by Emiroğlu.

After presenting you the short summary of contents of our double issues 43-44, we would like to declare some principles our editors board accepted in order to supply the swift going ad correct timing of our periodical

Firstly we are not going to publish any double issues any more. And starting from June 1997, we shall be publishing our periodical two issues in a year, each having 44 pages.

Secondly, as you know we publish the papers and articles presented at the folklore symposiums organized by our association (FAA). Unfortunately, some of our friends who are presenting papers do not hand in their papers in time and we have to wait a long time for them to receive their papers. Due to this we are late to publish our periodical on time. So our editors board decided to leave a blank page containing only their names and the title of their papers and stating that they have not handed in their papers.

We wish all the best and good health to our readers.

Daha Nice Nice Yıllara "Halkbilimi"

Toplumları, ulusları ayakta tutan en temel yapıların başında dernekler, kurumlar gibi kuruluşlar gelmektedir. Böylesi kuruluşlar yaşam dinamizmine doğrudan etkili oldukları gibi geçmişle gelecek arasında köprü işlevi de görürler çoğu zaman. Sosyal yaşamın frekansını değiştirirler. Dahası kimi sözcüklerin frekansları üzerinde de etkili olurlar.

Halkbilim'le ilgili yazı yazmaya başladığımda işte hep bunları düşündüm. Bu soylu derginin çıkmaya başlamasıyla birlikte toplumumuzda kullanılmaya başlayan sözcüklerin birim zamanda kullanış sayıları yıldan yıla arttı. Toplum bireyleri yeni oluşumlarla tanıştı. Toplumun iç yapısına yönelik yapılan araştırmalar yeni bir boyut kazandı. İnsanlarımız birlikte başarmanın mutluluğunu yaşadılar.

Has-Der'i kuran bir avuç idealist insan toplumla bütünleştiler. Atmış oldukları maya tuttu. Çok sürmeden de meyvelerini vermeye başladı. Halkbilimi dergisi elden ele, ülkeden ülkeye dolaştı.

Bilindiği gibi Kıbrıs Araştırma Derneği otuzlu yılların ortalarında kurulmuştur. Başka bir deyişle komşularımız kurumlaşma aşamasını yıllar öncesinden aşmışlardır. Laografya ve Ebetiris gibi dergi ve kitaplar yıllar boyu ait oldukları toplumlara ışık tutmuştur. Oysa bizler geriye dönüp baktığımızda pek fazla bir şey göremiyorduk. Halkbilimi çıktı. Artık bizlerin de toplumca eksiklerimizden biri ortadan kalktı.

Gecikmeyle de olsa bu yola baş koyan

insanlarımızın özverileri, güç birlikleri ve el birlikleriyle Halkbilimi doğdu. Bu inanca insanlar bir çatı altında toplandılar. Toplumun bozulan ekonomik yapısına inat, suları ters akıttıracasına dergiyi çıkarmayı sürdürdüler. Sempozyumlarda okunan bildirileri kitaplaştırdılar. Köy köy gezip bireysel ve alan çalışmalarını sürdürdüler. İşin sevindirici yanı günümüzde de sürdürmekte olmalarıdır. Bulgularını Halkbilimi dergisi yoluyla bizlere taşıdılar. Dergi on yıldır bu işlevini sürdürdü. Kısacası bu alanda bir misyon oluşturdu. Dile kolay, on yıldır yüklendiği yükü hiç yere koymadan günümüze ve geleceğe taşıdı. Oysa bizim toplumumuzda dergilerin yaşam süreleri çok kısadır. Doğarkenden daha ilk sayıda ölenler olduğu gibi, iki üç yıl yaşayanların çoğunlukta oldukları düşünüldüğünde, Halkbilimi'nin önemi daha iyi kavranılır.

Ada insanların, geleneklerinden göreneklerinden tutunuz da müziğine oyununa varana kadar, her alanda kendi ölçüleri içerisindeki araştırmaları ve gün yüzüne çıkmasına kazandırdığı ivme ortadadır.

Yaşama üretmekle eş anlamlıdır dercesine dergiyi günümüze ulaştıran Has-Der ve ona gönül verenleri yürekten kutlarım. Onuncu yaş günün kutlu olsun. Daha nice nice yıllara Halkbilimi.

Mustafa Gökçeoğlu
(Halkbilimi Araştırmacısı)

Övülesi Bir Çalışma ... Sürmesi Dileğiyle...

"Halkbilimi" Dergisi 10. yılına ulaşmış. Ben aslında, dergilerin yaşının yıllarla değil, çıkardığı sayılarla ölçülmesi gereğine inanırım. Bu bağlamda "Halkbilimi" 41. yaşına basmış.

Nüfusunun %99'u okuma-yazma bilen bir toplumda, ne yazık ki okur sayısı bu orana çok ters. Hele dergi okuru daha da az... O yüzden, bir derginin belli bir çizgiyi sürdürerek 41. sayıya ulaşması, hiç de kolay değil. Daha da ötesi hiç de küçümsenecek bir şey değil...

Ben "Halkbilimi" dergisini kaçınıcı sayısında gördüm anımsamıyorum, ama bir gördüm, bir gördüm... Geçmiş sayılarını da edinmek için büyük bir çaba harcadım. Şimdilerde ülkemizde folklor alanında ilk ve tek olan bu derginin tüm sayılarına sahip olmanın mutluluğunu duyuyorum, çünkü araştırıp sunduğu konular gerek bilgilendirme, gerek birer başvuru olarak benim için çok doyurucu

Böylesi güzel bir çalışmanın, hiç kesintisiz sürmesi ümidiyle...

Neriman Cahit
(Gazeteci - Yazar)

Halkbilimi Merhaba,

Öncelikle sizleri kutlarım. Birlikteliğin, barışın, organizasyonun, iyi bir sentezini, mozağını veriyorsunuz yıllardır. Pek çok derneğin, kurumun, pek başaramadığı bir olay dergileri süreli kılmak... Amatör bir ruha sahipsiniz, güdülenmeniz ve çalışma inancımız ise sizleri mükemmel doğru götürüyor. Yıllardır kimliğimizi gündemde tutmak dergimizin,

temel ilkesini oluşturuyor. Her sayfasını açışımızda bizlerden bir şeyler bulmak okumak ve irdelemek bir tutku haline almış durumda.

Başarılarınızın ve mücadelenizin süreceğine olan inancım sonsuzdur...

Mehmet Ali Serak
(Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı,
Kültür Dairesi Müdürü)

"HALKBİLİMİ" için Mesaj:

"Has-Der" Kuzey Kıbrıs'ta bilinen klasik demekçilik anlayışını değiştiren, demekçiliğe yepyeni bir boyut (daha doğrusu boyutlar) kazandıran bir demektir.

Has-Der'in yayın organı 'Halkbilimi'ni, bu demekçilik anlayışının bir ürünü olarak kabul etmek gerekir özverili çabalarla bu derginin 10' uncu yılına gelmesi gerçekten, tam sözcük anlamıyla, takdir edilecek bir husustur.

Genelde HAS-DER, özelde "HALKBİLİMİ", ülkemizde halkbilimine karşı ilgiyi, duyarlılığı geliştirmekte öncü rol oynamıştır. Bu rolden dolayı kutlanmaları gerekir.

"Halkbilimi" 'ne daha nice yıllar, başarılı bir yayın hayatı diler, "Has-Der" ve "Halkbilimi" 'ne katkısı olan herkesi kutlarım.

İsmail BOZKURT
(Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi
Başkanı)

ARAŞTIRMA... ARAŞTIRMA... ARAŞTIRMA... ARAŞTIRMA...

Kıbrıs'a ait notaya alınmış en eski koro ve halk dansı müzik parçaları

İtalya'nın Torino kentindeki Bibliotheca Nazionale'da (Milli Kütüphane) değerli elyazmalarının muhafaza edildiği bölümde MS J.11.9. arşiv numarasıyla kayıtlı bir elyazması, notaları ve güfteleri bilinen Kıbrıs'a ait en eski müzik parçalarını ihtiva etmektedir.

Kıbrıs adası 1189 yılından başlayarak 300 yıldan fazla süren Fransız kökenli Luzinyan hükümdarlığı altında tarihinde görmediği büyük bir kültürel ve ekonomik uyanışa sahne oldu. 13. yüzyıl başlarında gerçekleştirilen ekonomik atımlara paralel olarak başlayan sosyal ve kültürel atımlar Gotik mimarinin Orta Doğu'daki en önemli temsilcileri olan St. Nicholas ve St. Sophia gibi katedrallerin inşasıyla doruk noktasına ulaştı. Özellikle 1. Pierre'in tahta çıktığı 1359 yılından itibaren müziği hemen her dalında büyük başarılar kaydetmeye başladı. Denilebilir ki yaklaşık 1350 ile 1450 yılları arasında Kıbrıs musikisi bir "altın çağ" yaşadı.

1. Pierre 1353 yılında evlendiği ikinci eşi Aragonlu Eleanor'un (bazı kaynaklara göre Constance) da teşvikiyle sarayında oluşturduğu orkestra ve koro için büyük paralar harcamaktan çekinmedi. Pierre 24 Ekim 1362 tarihinde Papanın daveti üzerine, bugünkü şartlarda bile, uzun ve zor sayılabilecek bir Avrupa seyahatına çıktı. Beraberinde ise kraliyet orkestrası ve korosu vardı. Pierre gittiği her ülkede verdiği konserlerle büyük sükse yaptı. Reims'deki şatosunda Kıbrıs orkestrası ve korosunu dinleyen Fransa kralı V. Charles müzisyenleri o döneme göre önemli bir miktar sayılan, 80 altın franklık ödül vererek onurlandırdı.

Kıbrıs, 1. Pierre'den sonra tahta çıkan oğlu II. Pierre döneminde (1369-1382) Batılı ve özellikle de Fransız asıllı müzisyenleri adaya çekebilecek denli önemli bir musiki merkezi haline geldi.

Kıbrıs kültürel ve özellikle de müzik açısından son parlak günlerini 1399 yılında tahta geçen Janus döneminde yaşadı. Kıbrıs'ın Mısırlı Memluk Sultanlığına ödediği haracını almak için adaya gelen Sultan Barsbay'ın elçisi ve saray tarihçisi Zübeyir, Janus'un sarayında gördüğü ihtisami anlatırken bir de organ bahseder. Zübeyir, bu büyük boyutlu

Ahmet ERDENGİZ

organ tuşlarına basıldığı zaman yeri göğü inleyen sesler çıkardığını hayranlıkla kaydeder.

Araştırmamızın başında bahsettiğimiz müzik elyazması da kral Janus ile bağlantılıdır. Janus'un 24 Eylül 1415 yılında doğan kızı Anna 1433 yılında Cenevre kontu (1451 yılından itibaren Savoy dukası) Louis ile evlendi. Anna'nın Avrupa'ya giderken beraberinde götürdüğü zengin çehizi içerisinde araştırmamıza konu olan sözkonusu müzik elyazması da vardı. 1462 yılında ölen Anna'nın müzik kitabının hangi ellerden geçerek halen muhafaza edilmekte olduğu Torino Milli Kütüphanesi'ne intikal ettiğini

Fonton'un el yazması notaları

6 Halkbilimi

bilmiyoruz.

Elyazmasının kimin veya kimler tarafından yazıldığına dair bir kayıt da yoktur. Yazım stilleri tarafımızdan detaylı incelenememiş olmasına rağmen en azından 2 veya 3 kişinin yazım işini yaptığına dair ip uçları vardır.

Elyazmasının ihtiva ettiği bestelerin ve güftelerin yaratıcılarına ait herhangi bir bilgi yoktur. Eser 1433 yılında Avrupa'ya götürüldüğüne göre muhtevası bakımından bu tarihten daha eski olmalıdır. İçerik ve stil açısından Batı'daki benzerleriyle kıyaslandığı zaman elyazmasındaki eserlerin 14. yüzyıla ait olabileceği ihtimali kuvvet kazanmaktadır.

Elyazması üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm saray orosu için dini müzik ve kilise ayinleri içermektedir. İkinci bölümde polifonik (çok sesli, ancak bugünkü anlamda çok seslilik yerine birden fazla müzik aletiyle sağlanan enstrumental çok seslilik anlaşılmalıdır.) methiyeler yer almaktadır. Yazmanın en fazla üzerinde durulan üçüncü bölümü ise polifonik motifler içermektedir. Motetler içerisinde dikkati çeken antifonlar (ilahiler) Batı'daki 8 bölümlü benzerlerinin yerine 9 bölümlü olup bu açıdan Kıbrıs müzik ekolüne has bir orijinalite içermektedir. Antifonlarda çok seslilik 4 ilahici kullanmak suretiyle başarılmıştır.

Antifonlar, Paul van Nevel tarafından kurulan ve yönetilen ünlü Huelgas Ansamblesi tarafından seslendirilmiş ve kaydedilmiştir. Eserin diğer bölümündeki parçalar seslendirilmeyi beklemektedir. Bu antifonların kısa bir

bölümü geçtiğimiz aylarda BRTK televizyonunda Hakan Çakmak tarafından hazırlanan "Sanat Güncesi" programında konu hakkında yaptığımız söyleşide yayınlanmıştır. (Huelgas Ansamblesi de geçtiğimiz aylarda Güney Kıbrıs'a gelerek antifonları seslendirmiştir.) Van Nevel'e göre bu antifonlar yaratıldıkları yüzyıl için müzik şahaserleri olup Kıbrıs Orta Çağ müziğinin zirvesindedir.

Notasına sahip olduğumuz en eski Kıbrıs halk dansı (oyunu) parçasına dönmek için Kral Jaunus'un döneminde yaklaşık 300 yıllık bir sıçrama yapmak gerekmektedir. Bilindiği gibi Kıbrıs'ta halk danslarıyla ilgili ilk derlemeler Rumlar tarafından 19. yüzyılın son çeyreğinde yapılmaya başlanmıştır; bizde ise gerçek anlamda bilinçli olarak yapılan çalışmaları ancak yaklaşık 20-25 yıl geriye götürmek mümkündür. Ancak bizden daha önce bu işe giren gerek Rum gerek Kıbrıslı Türk araştırmacıların gözünden kaçan ve bir çırpıda bizi 1750'li yıllara kadar geri götürebilecek iki kaynak vardır. Bunlardan biri Fransız musiki tarihçisi ve bestecisi Charles-Henry Blainville'in (1711-1769) ölümünden iki yıl önce 1767 yılında yayınladığı "Histoire Generale, Critique et Philologique de la Musique" isimli yapıttır. Değerli araştırmacı Bülent Aksoy'a göre başarısız bir bestecilik döneminde sonra musiki tarihçiliğine ve kuramcılığına yönelik Blainville eserlerinde yer alan Türk musikisine ait eserleri ve bu arada bahsimize konu olan halk oyununa ait parçayı büyük bir olasılıkla başka bir kaynaktan eserine aktarmıştır. Ancak Türkiye'nin önde gelen musiki tarihçilerinden Mahmut Ragıp Gazimihal 1939 yılında yayınladığı "Türkiye Avrupa Musiki Münasebetleri" ve Kıbrıs konusundaki araştırmalarıyla da tanınan Ethem Ruhi Üngör 1966 yılında yayınladığı "Türk Marşları" isimli kitabında Blainville'in İstanbul'a geldiğini belirtmektedirler.

Aksoy'un Blainville ile ilgili savı büyük bir ihtimalle doğrudur. Çünkü Blainville'in kitabında yer alan Kıbrıs halk dansı notası Doğu bilimcisi ve musiki tarihçisi Charles Fonton'un Paris'teki Milli Kütüphane'de (Bibliothèque National) N.A.4023 numarayla muhafaza edilen "Essai sur la Musique Orientale Comparée a la Musique Européene" isimli elyazmasında da bazı değişikliklerle yer almaktadır. Türk musiki tarihi açısından paha biçilmez bir kaynak olan Fonton'un bu eseri şimdiye dek tesbit edebildiğimiz kadanyla üç kez basılmıştır. Fransızca çok kısaltılmış bir özeti "Revue et Gazette Musicale de Paris" dergisinde, İngilizce özeti ise Robert Martin tarafından "Turkish Music Quarterly" de ve nihayet metnin tamamına yakın Türkçe tercümesi Cem Behar tarafından 1987 yılında

ESSAY

SUR LA MUSIQUE ORIENTALE

COMPAREE A LA MUSIQUE EUROPEENE
ou

L'on tâche de donner une idée Générale de la
Musique des Princes de l'Orient, de leur goût
particulier, de leur Règles dans le Chant, et la
Combinaison des Tons, avec une Notion abrégée de leurs
Principaux Instrumens

PAR C. FONTON, Jéme de Langue de

FRANCE

A CONSTANTINOPLE

1751

Fonton'un el yazması notaların bulunduğu kitap
kapağı

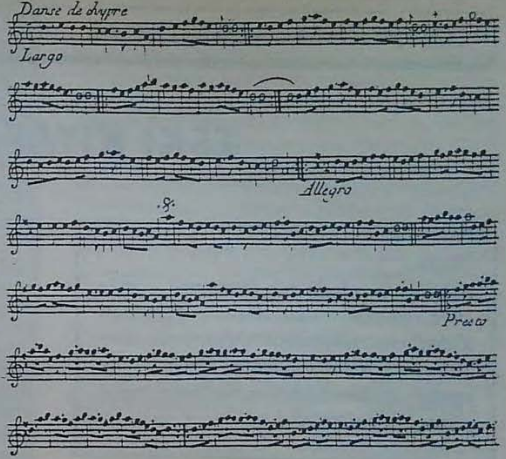
yayınlanmıştır.

Fonton'un 1751 yılında İstanbul'da bulunduğu kesindir ve büyük bir ihtimalle de eserini bu yılda yazmıştır. Yazarımız Fransız Dışişlerinde çalışan, Türkçe'ye iyice vakıf olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı önemli şehirlerinde tercümanlık yapmış bir kişidir.

Fonton araştırmamıza konu olan halk dansı notasını kitabının ekinde verdiği notalar arasında yayınlamış ve başlığını da kısaca "Rum/Yunan Oyun Havası" olarak vermiştir. Fonton'un eserini 1751 yılında yazdığı gözönünde bulundurulursa söz konusu oyun havasının en azından 18. yüzyılın birinci yarısında bestelendiğini rahatlıkla varsayabiliriz.

Bu halk dansı notasını Fonton'un el yazmasında gören Charles Blainville, 1760'lı yıllarda kendi eseri üzerinde çalışırken parça üzerinde daha detaylı bilgi toplamak imkanı bulmuştur. Kaynak yokluğu nedeniyle Blainville'in İstanbul ziyareti sorgulansa da o araştırmamıza konu olan halk dansı müziğinin bir Kıbrıs halk dansı notası olduğunu bizzat bir Rum'dan dinleyerek ortaya çıkarır. Bay Omaca adını verdiği bu Rum, oyunun "neşeli günlerde" 40-50 kişilik gruplar halinde oynandığını, oyunu da bir kişinin yönlendirdiğini söyler. Blainville, Omaca Bey'in iddiasının aksine bu oyun havasının çok eski olmadığını ve büyük bir ihtimalle "modern" bir beste olduğunu ortaya kor. Blainville'in Omaca Bey'den dinleyerek yeniden notaya aldığı bu halk dansı müziği o dönem için "modern" de olsa, günümüz için en ihtiyatlı tahminle, en az 250 yıllık bir müzik parçasıdır ve tartışmasız elimizde notası olan, başka bir deyişle bilinen en eski Kıbrıs halk oyunu müziğidir.

Araştırmamız boyunca bu halk oyunu parçasının etik kökeninin belirlenemeyerek sadece Kıbrıs halk dansı müziği olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni de bu halk oyununun Kıbrıs Türkleri'ne mi yoksa Kıbrıs Rumlarına mı ait olduğu bu aşamada söyleme imkanına sahip olmamızdır. Oyun müziğini aktaranın bir Rum olması dansın kökeninin de Rum olduğu anlamına gelmeyeceği aşikardır. Bilindiği üzere pek çok Türk halk oyunu Anadolu'dan adaya getirildikten sonra Rumlar tarafından da benimsenmiş ve zamanla Rumca isimleriyle anılır olmuşlardır. Bugün artık Anadolu kökenli olduğunu bildiğimiz bazı halk oyunlarımız günümüze sırf Rumca adlarıyla gelebildikleri için 1980'li yıllara kadar oynanmamış ve rağbet görmemişler.

Blainville'in el yazması notaları

Değerli folklor araştırmacısı Sayın Şerif Baykurt'un da son Has-Der Sempozyumu'nda sunduğu bildirisinde belirttiği üzere gerek Kıbrıslı Türk gerekse Kıbrıslı Rumlar tarafından karışık düzen ve kadınlı-erkekli oynanan oyunlarda Anadolu Alevi Türkmeni'nin semahından etkiler vardır. Omaca Bey'in de Blainville söylediği gibi notasına sahip olduğumuz bu oyun da kalabalık, karışık düzenli ve kadınlı-erkekli grup tarafından oynanmaktaydı.

Bazı halk oyunlarımızın hangi nedenlerle isimlerinin Rumcalaştırıldığı, neden uzun yıllar sadece Rumlar tarafından oynandığını ve günümüze kadar onlar vasıtasıyla gelebildiğini araştırmamız bu kısa makalemizin kapsamı dışındadır. Ancak Anadolu halk oyunları ile yapılacak kapsamlı bir kıyaslama çalışmalarının bizi göreceği nokta pek çok Kıbrıslı Türk ve Rum halk oyunlarının Kıbrıs'a has olmayıp Anadolu kökenli olduklarının saptanması olacaktır kanaatindeyim. Geçtiğimiz yıla kadar ismi sırf Rumca'dır diye rağbet etmediğimiz ve Rumlar da sahiplenme fırsatı verdiğimiz bir halk oyununun gerçekte Türkiye'nin Elmalı yöresinde oynanmakta olan bir halk oyunu olduğunu öğrenmekten hem şaşkınlık hem de sevinç duymuştuk.

ESKİ KIYAFETLER

GİRİŞ

Aşağıda sunduğumuz araştırma, 1994-1995 öğretim yılında Atatürk Öğretmen Koleji'nde "Halkbilimi" konusunda ders veren Kani Kanol tarafından öğrencilerine verdiği araştırma ödevi neticesinde ortaya çıkmış bir derlemedir.

Kıbrıs, Akdeniz'in doğusundaki tek adadır. Ada insanı geçmişte denizcilikle uğraşıyordu. Kıbrıs, konumu ve özelliğinden dolayı tarihin her döneminde çevresindeki uygarlıklardan etkilenmiştir. Adanın karma bir kültür mozayığına sahip oluşunun temel sebebi bu etkileşimler olabilir.

Kıbrıs'ın yerli halkı belli başlı iki zümreden oluşmaktadır. Bu zümreler Hristiyan Rumlar ve Müslüman Türklerdir. Bunların birincisi adanın en eski yerlileri ile İyonyalı istilacıların kaynaşmasından olanlardır. İkincisi ise 1571 yılında Osmanlıların adayı fethi zamanında ve sonradan bir çok vesilelerle adaya yerleşen Osmanlı soyundan gelenlerdir.

Bu bağlamda, Kıbrıs Türkleri'nin kökeni Anadolu Türk'leridir. Ataları da Anadolu'dan gelmedir.

Lüzinyan'lar zamanında, Fransızlar ve Venedikliler devrinde İtalyanlar gibi bazı küçük gruplar 1192-1570 yılları arasında Kıbrıs'tan geçip adayı yönetmişlerdir.

Halkbilimi dinamik bir yapıdadır. Doğaldır ki değişik kültürlerle yoğrulan ada insanının giyim

Araştırıp Derleyen: Nihat EKİZOĞLU - Fügen DAVULCU Savaş SEYHUN

kuşamında da değişik kültürlerden etkilenebilir.

Bu etkileşimin olabileceği düşünüldüğünden 1900'lü yıllara ait kıyafetleri araştırma yoluna gidilmiştir.

Bu araştırmada da temel olarak, kadın ve erkek giyim kuşamı hakkında bilgiler toplanmıştır.

KIYAFETLER

Kıbrıs adası Osmanlı'lar tarafından fethedildikten sonra, padişah göç etme yasası çıkarır. Padişah İçel, Konya, Karaman, Kayseri... kadınlıklarına hüküm başlığı altında çıkardığı fermanla, uzun zamandan beri komşusuyla geçimsiz olanlar, yol kesiciler, eşkiyalar v.s. her ne suç işlemişlerse affedilerek geçinmeleri için toprak ve ana mal verileceğini buyurmuştur Böylelikle birçok insan Kıbrıs'a yerleşir. Daha sonra ikinci etapta her meslek ve esnaftan on hanede bir hane olmak üzere kura usulüyle toplanıp adaya getirilir.

Yapıcı, yorgancı, ayakkabıcı, nalbant, çiftçi v.s. çalışan olan kişiler adaya yerleştirilir.

Bu yerleştirilen halk hem hayvancılık hem de ziraat için düz ovardan faydalanacak şekilde ve yerli halkın yaşadığı bölgelere yerleştirilmişlerdir. Böylelikle bu halkın da kontrolü yapılabilecek ve isyanlar önenebilecektir.

Kıbrıs adasının fethi ve iskanı tamamlandıktan sonra yerleştirilen ve yerli olan halk çalışmaya başladı. Aynı zamanda cami, mektep gibi sosyal ve eğitim kurumlarına yönelik çalışmalarda da bulunmuşlardır.

Dizlikle giyilen yerel kıyafet

Ada insanının kültürü, giyim, kuşamı tam anlamıyla bir Osmanlı kültürünün görünümünü yansıtmıyordu. Çeşitli dönemlerde Araplar, Mısırlılar, Venedikliler, Lüzinyanlar, Bizanslılar ada kültürünü etkilemişlerdir.

Ada insanları tüm bu devletlerin kültürlerinden birşeyler alarak hem kendine hem de doğa şartlarına uygun olanları benimsemiş ve karma denebilecek bir kültür oluşturmuştur. Çeşitli kültürlerin etkisi altında kalan ada insanlarının Türk ve Rum halkları arasında giyim yönünden bazı farklılıklar olmuştur.

Kıyafetlerimizde Aydın yöresinin etkileri dikkate alınmalıdır.

DİZLİK

Diz kapağını 3 - 5 cm geçecek şekilde kısa fakat arayeri geniş kumaşlardan yapılmıştı. Üstten gömlek ve onun üstünden de kavuşturma giyilirdi. Çeşitli el dokumasından yapılan kolları uzun bele kadar uzanan önü düğmeli kırmızı, mavili, yeşilli ipliklerden dokunmuş kavuşturmalar vardı.

Binek pantolon: çiftlik ağaları, zenginler, motoru olanlar, İngiliz komutanlarının giydiği pantolonlardı. Baldırdan aşağı dardır yan tarafı ya düğmeli ya da delikli kordonlu olurdu ve sürtündüğünde aşınmaması için bacak kısmında deri konurdu. Altından siyah ve özellikle kahverengi çizme giyerlerdi.

Bazı dizlikle yarım potin veya yüzü açık kundura giyerlerdi. Aya dokuması elde yapılmış çorap giyerlerdi. Sıcaktan korunmak için başına kefiye denilen dört köşe bez koyarlardı. Beyaz ve turuncu iplikten dokunmuş. (Gömleğin altından atlet v.s giyilmezdi). Bozun ipliğini keçî ve koyundan kişi kendi yapardı. Suriye, Türkiye, Yunanistan ve Araplardan etkilendiğimiz sanılmaktadır.

İlk bulduğumuz mavi dizlikti. Mavi dizliğin üzerine mavi yelek giyilirdi. Bu kıyafet 1890 'lara aitti ve 1920'li yıllara kadar giyildiği tespit edilmiştir. Mavi dizlikle işlemeli çorap, işlemeli yelek, başa fes ve fesin üzerine de dolanmış mavi bir yemeni sanırdı. Mavi dizlik giyilmesinin denizcilerden (levantlerden) geldiği düşünülür. Denizcilikten esinlenmiş olabiliriz. Rumları siyah dizlik giyerlerdi ve bu ada halkının kırsal kesimin giydiği kıyafetli.

Baş; Kırmızı fes ve fesin üzerine de çeşitli renkte dört tarafı işlenmiş yemeni sararlardı. Bazı delikanlılar flört yaptıklarında fesi yana eğerlerdi

Eski insanların başlarına yünden veya elde tığ işiyle yaptıkları bir takım başlık üzerine sardıkları sarklar vardı. Aynı zamanda güneşten korunmak için kulak çaputu denilen 60-80 cm renkli, süslü bezden yapılmış bir nevi baş örtüsü kullanırlardı. Bu çaputa kulak çaputu denmesinin nedeni kişinin güneşten başını ve kulağını koruması için taktığındandır. Bu çaputu tarlada çalışırken veya günlük yaşamın her anında günlük kıyafetlerin üzerinden takarlardı. Bu çaputu tarlaya giderken kadınlarda takardı.

Bu kıyafetler Türkleri, yerli Rumlardan ayıran

10 Halkbilimi

bir şekilde yapılmış olan kıyafetlerdir. Rumların kendilerine mahsus dizlikleri vardı. Bu dizliklerin paçaları diz hizasında idi. Fakat ara yeri, yere kadar uzanan biçimde idi.

Türkler hem Rumlara benzemek hem de kullanışı daha kolay olsun diye arası kısa dizlik giyerlerdi.

Türklerin kıyafetlerini Anadolu'dan da etkilenecek yapılmışlar ancak bu kıyafetler Batı Anadolu halkının erkeklerinin (efelerin) giydiği dizliklere pek benzemezdi.

Türkler siyah veya beyaz dizliğin veya çuha şalvarının üzerinden Trabulus, tezgah dokuması ya da kırmızı kuşağını takıp donun uşkurunu da dışarı sarkıtıp iştihamlı bir görüntü sergilerdi. Rumlar ise arası uzun siyah dizlik giyer ve siyah kuşak kullanırlardı.

Bastonlu ve peştemalli Kıbrıs köylüsü

Kavuştırma altından dokuma yakasız gömlek giyilirdi. Kavuşturmalar dokuma bezle astarlanırdı. Bir de iş donu giyerlerdi Kaput bezinden yapılmış dizlikten daha kısa ama altıda bolcaydı. Beli uçkurluydu.

ÇİZME

FRENK ÇİZMESİ: Siyah ile kahverengi deri karışımıydı. Üstleri kahverengi altları siyah. Bu çizmelerin yürürken gıcırdaması çok hoşta giderdi. Kunduracı badonun altına 2 parça dar uzun 10 - 12 cm uzunluğunda 4 - 5 cm genişliğinde gön parçasını lambasuyuna batırır ve onun da altına solayı çekerdi. Solayı ön kısma koyarlardı. Lambasuyu kuruduktan sonra delikanlı yürürken o iki gön parçası birbirine sürünür ve gacırtı çıkarırdı. Genellikle delikanlılar ve zengin ağalar giyerlerdi.

ÇANGAR ÇİZMESİ: Çangar çizmesini genellikle köylüler işte giyerlerdi. Sağı solu yoktu. Altında büyük demirci yapısı çiviler vardı. Dikdörtgen şeklinde uçları ince ve kıvrık özel yapılmış 2 cm genişliğinde en az 4 - 5 cm uzunluğunda demirci yapısı çivi altına çakılır uçlarını kıvrıp eğerlerdi. Uzun seneler giyilirdi. Çizmenin derisi de sahdiyan denilen davar (teke, keçi v.s) derisindendi.

Ada halkı tarlada çalışırken erkek olsun kadın olsun deriden yapılmış dize kadar uzanan çizmeler giyerlerdi. Kadınların çizmelerinin boyu aşığına kadar erkeklerinki dize kadar uzanırdı. Bağlarla bağlanan bu çizmeleri çobanlar, çiftçiler iş zamanlarında giyerlerdi.

Bir de kalın deriden yapılmış gündelik çizmeler vardı. Kahvede veya durumu iyi olanların işte giydiği çizmeler. Bunların altına karanfil çivisi denilen küçük başlı çivi konurdu.

Bayram ve törenlerde kuş, çiçek, karanfil motifleriyle süslenmiş çoraplar üzerinden yan tarafları lastikli potinler giyerlerdi. Çorapları renkli ipliklerden tığ ile işlenmiş çorap bağları (kenarlarında diz altında da bağlamak için uzun kordon ve ucunda 2 tane uzun püskül vardı ki bunlar bağladıktan sonra biraz aşağıya doğru sarkardı.) tuttururlardı. Ayaklarda yarattıkları hoş görüntüyü başta da yaratırlar ve fes giyerlerdi. Fesin üstüne de karanfil veya menekşe oyah yemeniler sararlardı.

Omuzlarına da adet olduğu üzere 60 - 70 cm

Kadın Çangar Çizmesi

büyükliğünde defî dedikleri bir atkı atarlardı. Böylelikle törenlerde ihtişamlı, görkemli bir görüntü yaratmış oluyorlardı.

BASTON

Haziran kamışından baston veya öküz derisinden yapılmış kırbaç vardı. Kırbaç bileğe geçirilerek taşınırdı. Bastonu genellikle Mısır'dan ya da Silifke'den getirirlerdi. Ağaçtan yapılmış olan bastonlar da vardı.

Çobanlar da topuz kullanırdı. Karpazlı'lar özellikle Rumlar laca odunundan yapılmış uzun ucu sivri, ucunda demir olan topuzlar kullanırlardı. Amaç düşmemek ve yılandan, köpekten korunmaktı. (Bu topuzlar silah gibiydi)

Kalavaç baston kullanmada önde gelirdi. Başka köylere düğüne gittiklerinde bastonlar taşırlardı. İnsanlar kimin bastonu daha kalın daha gösterişli diye bakarlardı.

Halk bir köyden başka bir köye giderken baston veya tüfek taşırlardı. Köye yaklaştıklarında misafir olarak geldiklerini belirtmek için 1 - 2 el ateş ederlerdi. Kendi köyelerine gelen misafiri de çok iyi ağırlar yedirir içirir ve eğlendirmek için yer gösterirlerdi.

GENEL GİYİM ERKEKLER:

Erkekler dizlik giyerlerdi. Dizlik iki çeşittir. Siyah bezden (dimodo kumaş) veya deniz mavisi renkte yapılmış, üzerinde siyah kordonlar yanda da sudaşlarla işlenmiş çiçek var. (sudaş: siyah ipekten yapılmış uzun kordon) Beyaz pamuk bezinden yapılan, dizin altına kadar gelen, diz bölümü vardı. Bunu boyacılar boyardı. Bafılilar arkası uzun (yere kadar inen) dizlik giyerdi. Baf Türkler ve Rumlar gündelik olarak giyerlerdi. Dizliğin arasını toplayıp arkaya kolanın

arasına sokar, üzerine de kavuşturma giyerlerdi.

Kavuşturma: İki kat kumaştan, (ince yakalı) iki cepli, bir cepli veya dört cepli olurdu. Bir cepli veya iki cepli olduğunda bu çok derin olurdu ki rahatlıkla eşyalarını koyup kullanabilsin. Kavuşturma yabanlığı da vardı ve kışta ipek gömlek üzerinden o giyilirdi. Zenginlerin dini bayramlar sırasında giydiği, ipekten, parlak kumaştan yapılmış kavuşturmalar da vardı. Kolu dar önü düğmeli yakası tek yakaydı.

Baf - markase, Dillirga tarafında yaşayan Rumlar, Padişahın kanunlarına itaat ettiklerini göstermek için kavuşturmalarının arkasına, omuzlarından bellerine kadar olan kısımlarına, beyaz bir bez dikerlerdi. Bunun manası " devlete, hükümete teslim oldum ", " isyan etmeyeceğim " idi. Kollarına da beyaz, kırmızı ya da kırmızı - beyaz çizgiler koyarlardı. Bu kıyafetler fetihten sonra teslim olma manasında giyilmişti. Ancak daha sonra Rum maratası bunu milli kıyafet olarak taktim etmek istemiştir. Karma yerlerde, Lefkoşa, Mağusa, Mesarya, Karpaz tarafında oturanlar kavuşturmalarına bu beyaz arkılığı koymamışlardı.

Durumu iyi olanlar kavuşturmasına saat de takarlardı. Saatin üzerinde boyuna takılan, çifte gümüşten köstek zincir vardı. Saat, kavuşturmanın veya yeleğin cebine konurdu. Bu saatler kapaklı,

gümüş olup, küçük anahtarlarla kurulur, önden ve arkadan açılırdı. Ayrıca kavuşturmaları diş cebine para, çakı, çakmak koyarlardı. İş kavuşturması daha bol, daha geniş yapılırdı. Günlük kavuşturmalar daha çok vücuda oturacak şekilde yapılırdı. Gömleklerinin veya kavuşturmalarının önünde üçgen şeklinde işlenmiş işler vardı

Uçkurular, mutlaka ipeklî ve ucu işlemeli olur, üzerine kolan ve kolanın üzerine de kuşak bağlanırdı.

Belde adı Trabulsgarp'tan gelme, trabulus kuşağı vardı. Bu kuşaklar 3 arşın uzunluğunda 20-25 cm genişliğinde renkli, parlaktı. Bunlar turuncu, kırmızı, yeşil, mavi renklerin karışımı şeklinde veya kırmızı yünden dokunmuş ucu püsküllü olabiliirdi. Gündelik olarak kırmızı, yabanlık olanlar da renkli ipeklî trabulus kuşağı takılırdı. Yün kuşağın beli sıcak tutması, soğuk yönünden de yararlıdır.

Kuşak yöreye göre renk alırdı. Baf'ta kırmızı ve beyaz yünden işlenmiş kuşaklar kullanılırdı. Lefkoşa, Mesarya Ovası ve Larnaka'da genelde kırmızı kuşak kullanılırdı. Beyaz kuşağı da kullananlar vardı. Dügün ve bayramlarda mutlaka Trabulus kuşağı kullanılırdı.

Erkeklerin mendilleri işlenmiş olurdu ve işlemeli mendil kırmızı kuşak içine konup işlemesi dışarı sarkıtılırdı.

Kırmızı kuşak beli 3 kez sarardı. İpekten veya yündendi. Kuşağın ilk konduğu ucu sarkardı. Sarkan taraf kişinin politik görüşünü ortaya koyardı.

Kese, kırmızı kuşağın arasına konurdu. Kesenin de püskülü vardı ve üstten sarkardı. Zenginler bunu özellikle gösterirdi. Kırmızı kuşağın da ucunda püskül vardı. Sağ veya soldan sarkardı.

Bağlanmaz sadece arasından geçirilirdi.

Herkes fes bulamadığı için kulak çaputunu ya da mendili sarar ve fes yerine kullanılırdı.

Giyisilerdeki motifleri usta dükiciler işlerdi. Rumları'n motiflerinde haç, aslan; Türklerin motiflerinde ise çiçek, lale, dal, gül vardı.

Çocukların giyisileri de büyüklükleri gibiydi.

KADINLAR

Kadınların günlük kıyafetleri uzun entari idi. İç çamaşırları da eteğin altına giydikleri uzun ve görünmeyecek şekilde aşıklara kadar inerdi. Karpaz

kadınlarının ise farklıydı. Donları dizden aşağısı saf ipekten ve yukarısı normal kumaştandı. Entarisi de dizden 10-15 cm aşağıda idi ve donun paçaları görünür şekildeydi. Paçalarda 5-6 cm tente ile işlenmiş işler vardı.

Kadınlar tören ve düğünlerde ipek iç çamaşırları ve üzerinden üç etek entari giyerlerdi.

Kadınlar başlarına yemeni, yaşmak, peçe, çarşaf v.s. takarlardı. Normal evinde entari ve çarık giyerdi. Dışarda çarşaf giyerlerdi. Çarşafın altından peçe takarlardı.

Kadınlar 1.5 arşın humayın veya kaput bezini üçgen yapıp üçgenin uzun kenarını alından geçirip bağlarlardı. (Bu kulak çaputu idi) Bunu saçları kirlenmesin ve güneşten korunsun diye yaparlardı.

Kefiye başa giyilen örtü idi. Dikiş bilenler, önünü takke gibi yapardı. Arkası uzun olurdu. Bunu yüzüne ter inmesin diye tekrarlarlardı. Kefiye ya alından geçirilir ya da yemeni gibi bağlanır.

Kadınlar saçlarına 2 veya 4 örgü örerlerdi. Tek örgüyü şehirde oturanlar, aynıcılıklı olarak örerlerdi.

Altınlarını başa işlenmiş yemeninin üzerine takarlardı. Sonraları altınları boyunlarına takmaya başladılar. Bilezikler ve altın, gümüş yüzükler takarlardı. Bilezikler yuvarlak ve burma şeklinde idi. Yüzüklerin taşları firuze, yakut, zebrecet, zümrüt gibi yeşil, mavi, kırmızı renkli değerli taşlardı. Ayrıca kadınların camide kullandıkları tesbihleri de vardı. Ama bu halk arasında pek yaygın değildi.

Düğünlerde Perşembeleri gelin hamamı olurdu. Sonra usta bir hanım iplikle gelinin yüzündeki (varsa) tüyleri temizlerdi. Düğünlerde kadınlar 'bindallı' denilen gelinlik giyerlerdi. Mor, yeşil ve kırmızı üzerine, kurşun kalemi kalınlığında, sırma işlenirdi. Zenginler bindallı yorgan da yaparlardı. Güveyi sadece evini yapar, geriye kalan her şeyi gelin yapardı. İslam adetine göre kadın erkeklerle görünmezdi. Hiç bir kadın yüzünü göstermezdi. Peçe kullanmayanlar çarşafın ucunu burnunun üç tarafını kapatacak şekilde ve elleriyle çarşafın altında tutardı. Köylerdeki çarşaf lar elde dokunurdu.

Kadınların görünmesinin mahrem olmasından dolayı çarşaf larla örtünürlerdi ve bu yüzden giyisilerin bindallının dışında pek gösterişli değildi. Erkeklerin ise tüm kıyafetleri süslü ve ihtişamlı idi.

(DEVAMI GELECEK SAYIDA)

Has - Der XIV. Halkbilimi Sempozyumu...**Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanı
Sn. Günay Caymaz'ın****"XIV. Halkbilimi Sempozyumu" açılışında yaptığı konuşma**

XIV. Halkbilimi Sempozyumuna Katılan Araştırmacılar Toplu Halde...

Halkbilimi, bir ülke insanının kültür ürünlerini, geleneklerini, töre ve inançlarını ve benzeri olayları inceler. Bunlar arasındaki ilişkiyi belirler; kaynak, yayılım, evrim, değişim ve etkileşim gibi sorunlarını inceleyerek onlara çözüm arar. Bunlara ilişkin kuram, kural, sonuç ve yasaları ortaya koymaya çalışır.

Bugün burada gerçekleştirilmekte olan etkinliğin sahibi Halk Sanatları Derneği, kurulduğundan beri ülkemizdeki çok sınırlı kaynaklara ve olanaklara rağmen, halkimininin gerektirdiği çalışmalarını gereğince yapmaktadır. Diyebiliriz ki bizde halkbilimi Has-Der sayesinde kurumsallaştırmıştır. Bu bakımdan kendilerini içtenlikle kutlarım. Bu vesile ile, geçmişteki, konuyla ilgili yayın ve araştırmalarını da burada takdirle anmak istiyorum.

Bugün 14'üncüsünü düzenledikleri Halkbilimi Sempozyumlarının belgelerini derleyip toplayarak bir kitap

halinde ortaya koydukları yayınlar, ülkemiz halkbilimcileri ve kültürümüz için tek kaynak olma özelliğindedir.

Yine Has-Der tarafından geçmişte yayımlanan "Halkbilimi" adlı derginin sayıları kültürümüz için iyi birer kaynak durumundadır. Dileğim, bu türde yayınların Has-Der'ce olduğu kadar diğer kurum ve kişilerce de yapılarak, kültürümüz var olan zenginliklerinin kayda geçirilmesidir.

Kültürlerini bilmeyen toplumlar ulus olma özelliğine erişemezler. Kendilerini boşlukta hissederler. Yüzyıllar boyunca değişik insan ve uygarlıkların yaşadığı ülkemizde, çok zengin bir kültür mozağının varlığı kuşku götürmez. Zamanla ortaya konan eserlerle edinilen bilgiler, mozağın güzelliğinin kanıtıdır.

Bu eseri ortaya koyup benimsetmek, yaşatmak Has-Der gibi derneklerin olduğu kadar insanımızın da görevidir.

Ben, kültürümüz geliştikçe bir çok moral sorunumuzun kendiliğinden çözüleceği kanısındayım.

İnanıyorum ki bugünkü sempozyum, kültürümüzün birçok karanlık yönünü daha adınlatacak, ortaya yeni yeni bilgi ve belgeler çıkaracaktır. Bu tür bilgilerin yayınlanıp halkımıza mal edilmesi için geçmişte olduğu gibi Bakanlığım, elden gelen yardımı esirgemeyecektir. Bu ve benzeri konularda sizinle işbirliği yaparak uyum içinde çalışma arzusundayız. Böylece ortaya daha somut eserler çıkabileceğini düşünüyorum.

Bugün bu sempozyumda yer alıp katkı sağlayacak olan araştırmacıları ve bu sempozyumu düzenleyenleri en iyi duygularıyla anıyorum.

Sempozyumun toplumuza hayırlı olmasını diler, hepimize başarılar ve saygılar sunarım.

XIV. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMUNDA "HALKBİLİMİ HİZMET ÖDÜLÜ" ALANLARIN ÖZGEÇMİŞLERİ

*Ahmet Altıparmak, Milli Eğitim Bakanlığı
Müsteşarı Ata Samioğlu'ndan ödülünü
alırken...*

Muharrem Faiz

1961 Lefkoşa doğumludur. ODTÜ mezunu olup Manchester Üniversitesinde Master yaptı. New York Üniversitesi tarafından sürdürülen 'Uyuşturucu Kullanımının Önlenmesi teşhisi ve Tedavisi' konularında çalışma yaptı. Yayınlanmış makaleleri ve İnsan Hakları, Neden Özel Ders ve Kültür ve Yabancılaşma adlı 3 kitabı vardır.

Bir süre öğretmenlik yapan Faiz, Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğü yanında devlet Planlama Örgütünün Sosyal Planlama Dairesi Başkanlığı yapmıştır.

*Muharrem Faiz, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Dairesi
Müdürü İnanç Öney'den ödülünü alırken...*

Ahmet Altıparmak

1918 yılında (6 Aralık)Küçük Kaymaklı'da doğdu. İlkokulu K.Kaymaklı'da okudu. İlk olarak dülgercilik yaptı. Darbuka çalmaya küçükken kendi için daha sonraları resmi düğünlere, 1941'de Kemancı Salih bey ile başladı (Udi Derviş). Daha sonraları Kufezi Hasan dayı, Meluşalı Cumali Bey'le Bladanlı Nafi Dayı, Ahmet Becerikli, Küçük Aysel'in babası Asaf Bağdadı ile 18 sene çalıştı. Daha sonra Mehmet Alilerle çalmaya başladı. (Kemancı Asıl öldi cenazeye gidemeyip Gönyeli'ye düğüne gidildi.) 20 sene üzerinden Mehmetali Tatlıyayla çalıştı. Udcu Cahitle beraber de çaldı.

1950'de evlenen Ahmet Altıparmak 5 çocuk ve 8 torun sahibidir.

Mehmet Suat Bergil

1947 yılı Avanos, Türkiye doğumlu olup, baba tarafından Kıbrıs kökenlidir.

Mimar ve İngilizce Öğretmeni olan M.S.Bergil, evli ve bir çocuk babasıdır. Son beş yıldır Kıbrıs'taki üniversitelerde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Mimarlık ve Kültür tarihi üzerinde yoğunlaştırdığı araştırmalarının bir kısmını, buradayken Kıbrıs üzerinde odaklamayı kendisi için bir görev bilmiştir. 1993-96 yılları arasında, özellikle yapılanın çevreye ilişkin olarak Ada'yla ilgili bir kitabı ve yedi kadar yazısı yayımlanmıştır. Söz konusu kitabı 11995 yılı Türk Bankası Kültür Ödülü'ne layık görülmüştür.

Halen Girne Amerikan Üniversitesi'nde görevlidir.

Suat Bergil, Milli Eğitim Bakanı Günay Caymaz'dan ödülünü alırken...

Derviş Hasip Gökaydın

1909 yılında Baf'ın Mamundali köyünde doğdu. İlk kemanına, İlkokul 5. sınıf kitaplarını bir arkadaşının kemani ile değiş tokuş yaparak sahip oldu. Büyük bir heves ile kendi kendine keman çalmayı öğrenir. 16 yaşında iken yine kendisi ile aynı gün doğan Aymidariyonu'lu BAvlo'ya ilk düğününü yaptı. 1931'de Meligur'lu İspiro adındaki usta'dan 3 ay kadar ders aldı. 50 yıla aşkın bir süre kibeis'in 7 kazasının tüm köylerinde, gerek Türk gerekse Rum vatandaşlar için sayısız düğün ve eğlencelere kemani ile katıldı.

Bu yıllarda birlikte çalıştığı arkadaşları arasında yine Kıbrıs'ın bilinen Keman sanatçılarından merhum Mehmet Ali Tathyay; lağut çalan Güzeyurt'lu Yorgo; darbukacı Ahmet Altıparmak; cümbüşçü Hakkı Derman ve Kemal Alyanak ile çalıştı.

Derviş Hasip Gökaydın, Milli Eğitim Bakanı Günay Caymaz'dan ödülünü alırken...

HASAN BEHLÜL VE DOKUNDURUCU ŞİİRLERİ

PORTRE

Mustafa GÖKÇEOĞLU

1942 yılında Gönyeli'de doğdu. Türkiye ve Kıbrıs'ta uzun yıllar öğretmenlik yaptı. Çağdaş Yazarlar Birliği ile Sanatçılar ve Yazarlar Birliği kurucuları arasındadır. Öykü ve araştırmaları çeşitli dergilerde yayımlandı. Yunanca ve İtalyanca'ya çevrildi. Derlediği halkbilim öğelerini Tezler ve Sözler I, II, III, Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü Kıbrıs Halk Fıkraları, Aynalının okuduğu şiirler isimli

Toplumların yapıları incelendiğinde tarih içinde saçılmış oldukça değerli bireylerin varlığının ayırıcına varırız. İşin ilginç yanı bu kişiler alçak gönüllü olduklarından öteki düz insanlardan kendilerini farklı görmezler. Bütünü oluşturan diğer bireyler gibi tekerlene yuvarlana yaşamlarını sürdürürler ve sonunda günü gelir vadeleri biter. Göçerlerken de ne yazık ki bildiklerini de birlikte götürürler. Çoğu zaman çeşitli nedenlerle yakınları da ürettiklerine sahip çıkmazlar.

İşte Hasan Behlül de bunlardan birisidir. Köylünün söyleyişle Behlül Hasan Gönyelili'dir. 1891 yılında doğmuştur. Babasının adı Mustafa Hasan Hacı Damdelen'dir. Anasının adı da Aysel'dir. Anası Şilluralı (Yılmazköy) olmasına karşın o da Hacı Damdelen'in torunudur. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi hala-dayı çocuklarının evliliğinden doğmuştur. Hacı Damdelen'se aslen Maronili'dir. Maroni Limasol kazasının bir köyüdür. Kendi evliliği de yine hala kızı dayı oğlu arasında olmuştur. Hanımının adı da Ayşeli Ahmet Aziz'dir. Ayşeli-Hasan Behlül evliliği ilk yıllar iyi gitmiş. Beşi oğlan üçü kız, sekiz çocukları olmuş. Yıllar geçtikçe aradaki soğukluk artmış. Sonunda sekizinci çocuğu daha doğmadan ayrılmışlar.

Mustafa GÖKÇEOĞLU

Hasan Behlül orman güllerinin, sarmaşıkların süslediği eski evinde kalmıştır. Hanımıysa yapılan yeni evde çocuklarıyla birlikte yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Hasan Behlül'ün ilginç kişiliği vardı. Evinde beyaz entarisi, sokaktaysa bacağına karadon, altında bisikletiyle tanınırdı. Çeşitli işlerle uğraştı. Gençliğinde at arabası vardı. Bir süre Karatepe de alıcılık yaptı. Benim tanıdığım dönemdeyse ada yerlilerin ballura dedikleri çalı ocaklarını sökip ekin tarlalarını temizlerdi.

Hasan Behlül daha küçük yaştaiken uyaklı sözcüklerle iç içe olmayı sevmiştir. Bir gün anası yaptığı tarhanaları kuruması için dama yazdığı bir yaygının üzerine sermiş. Anasının sokağa gitmesini fırsat bilip dama çıkmış. Tarhanaları yemeye başlamış. Sokaktan dönen anası onu damda görmüş. Hemen sığı almış. Başlamış vurmaya. Hasan Behlül de kardeşinden yardım dilemiş.

Tarhana tartar

Boğazımı yırtar

Gel Aziz gardeşim

Beni sırtkan gurtar.

O her zaman sevdiğindir. Yanan yüreğinin ateşiyle sözcükleri tutuşturur.

Garanfilm ocag ocag

Sağsiya egdim bir budag

Siyah zülûfün ince teli

Gülşün sen olsun

El gızını öpen dudag

Alcaıg duvar üsdü

Peşgirim suya düşdü

El gızının aşgı

Benim göynüme düştü

Elmayı ikiye pöldüm

Gabığı ince soyamadım
Siyah zülüfü ince tellim
El gızın aşına doymadım.

Ayselî'sinden ayrı yaşamayı
yeğlemiştir ama ona halkın deyişle
beyit söylemekten de geri kalmamıştır.

Yolda giderim yayan
Yoldan geçer bir bayan
Ben Ayselî' me hasiretim
Dayan göynüm dayan
Beyit söylemeye başladı mı gönül
kapısı bir açılır ki sormayın
Çesmeyi aştım akar
Ateş yanar kömür yapar
Hacı Tahir karısının aşığı
Benim yüreciğimi yakar

Gaveyi işdim filcandan
Tesbihim var mercandan
El gızına gönül verdim
Onu severim candan
Sevda çekmenin güçlükleri
şuurinde dillerin. İşte dört örnek

Daşa ekin ekilmez
İpe un serilmez
Sevda çekemeyenler
Aşğın giymetini bilme

Ata binen ağıdır
Atın yolu dağdadır
El gızının aşına düşme
Sevda başa beladır.

Dağ üstünde çetene
Gül sarılmış tikene
Gadir mevlam sabır ver
Gizlin sevda çekene

Dağ üstünde dumanı perde
El gızı düşürdü beni derde
İki gönül bir olunca
Eski samannık nerde?
Onun sevda sözleri uzayıp gider.
Biz başka bir serüvenini dile
getireyim. Aracılık yaptığın günlerin

birinde cebine bir lira koyup katırına
kırbaç vurdu. Lefkoşa'ya vardığında
arabasını bir bakkal dükkanının
önünde durdurdu. Alış-veriş yaptı.
Lirayı verdi Üstünü beklemeye
başladı. Bakkaldan çıt çıkmadı.
Üstelediyse bakkal:

-Sen bana para vermedin, dedi.
Başladı "verdiydin, vermediydin"
tartışması.

Hemen polise gitti. Durumu
anlattı. Polis gelip bakkalın kasasını
kilitletti. Anahtar da aldı. Polis sordu:

-Şahitin var mı?

-Var

-Öyleyse getir, dedi

-Peki getireyim dedi.

Dışarı çıktı. Arabanın oturak
tahtasını omuzuna yüklediği gibi
içeri girdi. Şaşkınlık geçiren polis
sordu:

-Bu nedir? dedi

-Şahidimdir

-Odundan şahit mi olur?

-Olur ya. Yolda gelirken canım
sıkıldı. Oyalanmak istedim. Bir şey
bulamadım. Ben de cebimdeki parayı
çıkardım. Numarasını tahtaya yazdım.

Bu söz üzerine polis kasayı açtı.
Paraların numaralarını teker teker
okudu. Sonunda oturak tahtasındaki
numarasıyla aynı olan lirayı buldu.
Behlül Hasan'a verdi. Bakkalı da
kolundan tutup polise götürdü. Onun
ağzından "Helal mal batmaz" sözü
döküldü.

Onun yargı, yargıç öyküleri
çoktur. İşte ikisi:

Yaptıkları sözlü anlaşma üzerine
Ağırdağı Mustafa Şakir'in tarlasını
çaltılardan temizledi. İş paraya gelince
Mustafa Şakir hiç oralı olmadı.
Sonunda davalaştılar. Yargıç öüne
çıkıtlar. Dava görülürken yargıca bir
dörtlük söyledi. Yargıç sordu:

- Bu beyiti kaç yılda düzdün?

- Hemen şimdi.
Yargıç çevresine bakındı. Gözü
önündeki su bardağına ilişti.

-Su üzerine de söyleyebilir misin?

-Söylerim ya dedi ve söyledi.

Gönyeliye suyu veren bir daş

Guru eydim biddi yaş

Böyün Gıbrıs'ın idarecisi

Dogdor Güçük'unan Dengdaş

İşlerinin yolunda gitmediği bir
dönemde aykırı kişiliğinin gereği
başkasının icarındaki ocaktan taş
çıkartıp alçı yaptı. Ürettiklerini de Ali
Tosun adlı kişiye veresiye sattı. Tosun
parayı vermedi. Ocağı elinde
bulunduranlar dava açtılar. O da Ali
Tosun'u dava etti. Zincirleme davalar
sonuçlandı. Hasan Behlül ve Ali
Tosun davaları kaybettiler. Kazananlar
gelip alacaklarını istediler. O para
verme yerine şu dörtlülüğü söyledi.

Fırsat begcisi eldeykan çalan
boruyu

Mahgeme işine geldiği gibi yapar
Kimseciğlere bildirmez dovruyu
Ben artıg parayı aldım godum
cebime

Ğeldin benden para istersin gitmez
mi betine, dedi,
parayı vermedi.

Her söylediği sosyal yaşamdan bir
kesit gibidir. İşte bir örnek:

Bir gün tüyleri dökmek için
nezafet putrası almaya gitti. Bakkala
vardığında bir alay kadının dükkanda
olduğunu gördü. Onların yanında
nezafet putrası istemeye utandı. İşin
uzayacağı anladı. Hemen bir dörtlük
döktürdü:

Elif lam ranın rası

Vel hanımın en hası

Ocaklığ öünde böreg yerkan

Bayılmış Ali Amca'nın kör garısı.

Kadınlar birbirlerine bakındılar.

Ardından da hep birlikte Ali Amca'nın

18 Halkbilimi

karısını ağıtmek için dükkandan ayrıldılar. O da bakkala yanaştı.

- Bana bir paket nezafet budrası ver, dedi.

Dörtlükleriyle herkese satışırdı. Yüreğinin temiz olduğunu bilenler onun söylediklerine yalnızca gülerdi. Sözləri ne kadar dokunaklı olursa olsun kimseye batmazdı. Hoşuna gitmeyen bir durum gördüğünde ya da şaka yapmak için dörtlükler söylerdi.

Dumanlıdır dağlar başı
Yolda gördüm bir çakıl daşı
..... çoğ gonuşur
Çenesine firsız daşı

Tabagdan yedim noru
Tele serdim çamaşır mabeli
Nebedeimin telefonda gelir
Hergün .ötünün haberi.

Tavlaya addım zarı
Tarlaya egdim darı
Sakalları köğden kesmiş
Bizim kövün müğdari

Kerem sövledi saz çaldı
Gün giddi güneş alçaldı
Çöregci sansin çocuğu var
Garısı başgasından çaldı.

O herkese satışırdı. Canının sıkın olduğu bir gün hesapla dalaştı.

Tabagdan yedim noru
Bir tarafa eydim külaflı
Kasab başğa lafa bag
Ben diyenem bu lafi.

Tarlaya addım burçağı
Havvada gördüm uçağı
Senin gibi gasabın
Pash olur biçağı

Onun elinden hem de dilinden kimse kurtulamazdı. Herkes ağzının payını alırdı.

Endim dereye
Dere döşeg gibi
Şemsiyesiz çoban
Yamırdan islanir
Yularından bağılı
Goca eşeg gibi

Çoban topuzuna dayanır
Ukanı gakar omuzları
Sürüsünde beglediği koçun
.ötüne girsin boynuzları.

İçki içmeyi alışkanlık edinen Hafız Dayı yine bir gece çok kaçırdı. İçki masasına yığıldı kaldı. Her zamanki gibi arkadaşları onu elarabasına koyup evinin önüne yıklırdı. Gece ayakoluna giden Hafız Dayı nasıl olduysa kuyuya düştü. Behlül Hasan'a da iş çıktı.

Ey bacılar bacılar
Ovada maca keser macacılar
Hafız bok guyusuna düşmüş
Yetişin ey gancacılar.
Kıbrıs sorunu konusunda da endişeleri vardı. Yarınları kuşkuyla bakardı.

Ağaca gurdum salıncag
Gelib kızlar içinde sallanacag
Hiç kimsecigler bilemez
Gıbrıs'ın ahvali ne olacag?

Dostu olan Süreyya'sının yaşamında çok özel bir yer vardı. Ama sonunda araları açıldı. Köylü de ona taktılmaya başladı.

- Süreyya hanım sana şunu söylerdi bunu söyledi demeye başladılar. Ona takıldıklarında şu dörtlülüğü söylerdi:

Terzilerde ütü var
Berberlerde tütü var
Süreyya'dan selam getirenin
Bu gazığa layığı .ötü var, derti.

Hasan Behlül yalnızca Türkçe mani söylemezdi. Rumca da söylerdi. Bir gün ovadan gelirken Gönyeli'ye

su deposunu yaptıran işçibaşı onu durdurdu. Rumoğlu sordu:

- İnda oranni (Saat kaçtır?)
- Eksi misi (Altı buçuktur)
- Aligya? (Doğru mu?)
- Aligya. (Doğru)

Oysa saat altı buçuk değildi. Bilindiği gibi altı buçuk, erkekliğini yitirenlere denmektedir. Son sözünden sonra dörtlülüğünü Rumca söyledi.

Arcıgyassu garigya
Evgarto vane galehi
Ce abertin bazari
Ce bulisdo.

Ovaya giderken yine bir Rumoğlu çağırdı:

- Re Hasani. Ela na guangazumen
- Ohi. Na bağo dulya.
- Ela olanç Ahuse nartin nera. Ne

berasun da nera ce bayis, deyincedörtlülükle yanıt verdi.

Eşi vragas ce ego vragas
O golosso yemadu lumburasa
Gahristo o lumburos
Ce nartona su vane bumburos,
deyip çekip gitti.

Lefkoşa'ya Cuma Pazarı'na gittiğinde ahçıya da uğradı. Bir gün ahçıdayken içeri karı kılıklı bir kişi geldi. Yemekleri sordu. Ahçı bir bir saydı. Gelen adam yemek adlarını işittikçe yüzünü ekşitti. Yemeden çekip gitti.

Efendinin saggosunda tütü var
Terzilerde böyüg ütü var
Efendi yeyeceg beyenmez
Gendine hesabının kökü var.

Hasan Behlül'ün ürettiklerinden günümüze ulaşanların tümünün olayını, öyküsünü anlatmaya olanak yok. O ayrı bir kitap konusu olabilir. Ben ancak dörtlükleri sıralamakla yetineceğim.

Çamlıbel'de çoğ azığı olur
Atımı bağlamaya odundan gazığı olur

Elimdeki küreğin sapı kırılırsa
Kalan parçası .ötüne kazığ olur

Arafad dağının daşı
Kabeyi Şerif'dir ortası
Benim da çoğ hoşuma gider
Gavnlmış tavig yumurtası.

Gışda duman olur dağlar başı
Yolda gördüm bir çakıl daşı
Benim dedem çoğ gonusur
Çenesine fırısız daşı.

Ağaşdan kesdim üzüm
Berberde turaş eddim yüzümü
Kimseye emniyedim yodgur
Beraber daşırım .üzüğüümü.

Dalın incesi açığ gülüm
Yanında olur goncası
Benim mandalsız pençire
Oldu yüzgarnı eylenesi

Ekin egdim çöllere
Ben bağdım ellere
Benim başım ıslagdır
Yüz vermem kellere

Minarenin şerefesi
Hocanın ezanı arşa çıkar sesi
Dogdor Güçüg Rauf Dengdaş
Şu Gıbrıs'ın efendisi.

Garlı Dağ'ın enişi
Meşurdur Lefge'nin yemişi
Benim çoğ hoşuma gider
.....'nin buraya gelişi.

Gelin adda Nasıf ardda
Böyün Cumartesi yarın hafta
Hasdanede çoğ olur hasda
Çoğ gonusan çıkarsın hasba

Gaveyi işdim beraberinde tepsişi
Talışsız işin devam eder agsisi
Hamide giz yine salmaya geldi

Beraberindedir mavi dagsisi.

Tarlaya egdim marıl
Sular akar şarıl şarıl
Asgerler yolda yürürler
Motor gibi harıl harıl.

Gave gelir Hind'den Yemen'den
Bülbül gelir Amenden
Aramızda gavga olursa
Ya sendendir ya benden

Mecrü rahme teke İsa azameke
Hasan dedemi sokakda gören
Sanır sürüden gashmış bir teke
Beglediğimiz mevki Gocatepe

Pişirdiğim gave sıcağdır içilmez
Gönyeli'nin kızları güzeldir
seçilmez
Gış günü Mehmed ovlumun
kapısının öñü
Batagliğdan bin bertedir geçilmez.

Gaveyi biçirdim devirdim filcanı
Nicelerinin kazadan gider dadlı
canı
Şışeden dögmüş olduğum yağga
Gavırdım gırağında galmış
patlıcanı

Ayı gezer dağda meşede
Gül suların şışelerde
Garnı şeytan çarşısı
Garadayı oturur köşede

Gış çetin olur kapıdan bağdırır
Küreğlerin tahda saplarını yagdırır
Gara Yusuf'un dümen elinde
Ha bire araba kagdırır.

Halk deyişleriyle bir kalburun
altına ancak sıgacak sekiz çocuğunu
bırakıp kendi evine çekilen Behlül
Hasan, başı sıkıştığında hanımından
yardım istemekten de çekinmezdi.

Hanımının eşliğini alırdı. Yine bir gün
ovaya gitti. Nasıl olduysa oldu eşek
öldü. Bir süre sonra yapacağı iş için
yine eşek gerekti. Hanımının evine
gizlice gitti. Eşeğin bağını çözdü.
Hayvanın sırtına ısladırım, semerini
koyarken sesler çıkardı. Hanımı
durumu farketti. Başladılar alırım-
vermem tartışmasına. İş büyüdü.
Karisını tuttuğu gibi yere yatırdı.
Boğazına yapıştı. Başladı sıkıyaya.
Hanımının gözleri erik gibi dışarıya
atıldı. Mustafa Oğlu bisikletleyle
şehirden gelmişti. Durumu gördü.
Sağına soluna bakındı. Gözüne kürek
ilişti. Kaptığı gibi babasının başına
vurdu. Böylece anasıyla babasını
ayırdı. Behlül Hasan boş durur mu?
Durmadı da. Bakalım ne dedi?

Arabaya goşduğum nallı katır
Lefgoşa'dan çığım takır takır
Ovlum Musdaa diyemez gönü
hatır
Kafama vurdu küreği takır takır.
Yaşlanınca hatalarını anlamıştır.
Bakınız neler söyledi.
Çocuglarının birinin adı Emin
Vallahi yalan yere edmem yemin
Dokuz yüz otuz üçde ovlum dövüdü
Dokuz yüz elli üçde gızım dövüdü
Hayır dovam beraber olsun
ikişiyıla.

Onun çocukları ve ailesiyle ilgili
sözleri uzayıp gider:
Çocuglarının birinin adı Resmıye
Vallahi baggaldan bişey almam
veresiye
Çocuglarının birinin adı Şerif
Garım dedi gara haberin gelsin
herif

Çocuglarının birinin adı İbrahim
Ahmed'inan Şerif'den başga
galmasın ilahım.

O kendini de taşlamayı severdi.
Son dönemlerdeki güçsüzlüğü

yüreğinde yara gibiydi. Kendisiyle de ince ince alay eden dörtlükler söylemiştir. İşte birisi:

Ercü rahmetlike inna azabe
Behlül ballularının içinde
Onu görenner sanır
Sürüden ayrılmış goca teke
Oğlu Mehmet onun bu yaşlılıkta
işe gitmesini istemezdi. Yoldan
geçerken çemmeden su alan babasını
gördü. Selam sabahdan sonra dönüp
dolaşır işe geldi.

- Artık işten vazgeç.
- Daha daha, dedi. Ardından da
mücahitlerin durumunu da göz önüne
getirerek oğlu şu dörtlüğünü söyledi.
Başladılar atışmaya.
Köyümüzün gençliği gece gündüz
galır ovada

Her kesimin çenesi dovada elleri
havvada

Bu yaşdan sovrta yadman
diyennesin

Günün birinci leşin galacak
ovalarda.

Oğluna yanıtını vermekte
gecigmedi.

Beytullah yoludur dönülmez
Allah'ın yazdığı silinmez, dedi.

Son zamanlarda oğlu Mehmet'in
evine giderdi, öğle üzeri oğlunun
hanımı yem yiyecek hazırladı. Sofrayı
onardirdi. Oğlu da buyur ederdi.

- Oğlum benim ekmeğimi yemedi.
Ben onun yemeğini nasıl yiyeyim,
derdi. Şakalaşırlardı. Gene böyle bir
günde tutuştular. Oğlu Mehmet:

- Ben de söylerim ama sen
beğenmezsin, dedi.

- Sövlö sövlö
- Peki sövleyim dedi ve söyledi:

Sürüyü godum bayıra odlasın
Ergadı godum bahcaya magsılı
toplasın

Babam güçlüğümde egmeğ
yedirdim

Domuz mezarında hordlasın.

Bunu dinleyen Behlül Hasan, oğlu
Mehmet'e:

- Aha sen da bu işi alışiyon, dedi
ve kahkahayı bastı.

Onun bütün geçimsizliği
ailesiyleydi. Yüreğinde kötülük
taşımazdı. İnsanları gördü mü
neşelenirdi. Hemen bisikletinden ener
onlarla konuşur. Şakalaşırlardı.
İnsanları güldürürdü. Eğlendirirdi.
Manisini bitirdikten sonra da:

- Bu dünyada var mı benim gibi
geveze adam? derdi.

İki toplum arasında karmaşanın
çıktığı yıllardı. Gönyeli'ye göçmenler
gelmişti. Bunlardan biri de Zarif adlı
dul bir kadındı.

Bir gün çevresini saran gençler
ona:

- Gel sana bu Zarif kadını verelim,
dediler.

Sözler da delikanlıların ağzından
çıkmadan dörtlüğünü patlattı:

Tarlayı sürdüm evlegli
Bosdan tarlası kelegli
Zarif gadını ben isdemem
Sabaha yatağı sidig gölegli, dedi.

Hasan Behlül'ün her dörtlüğünün
ayrı bir öyküsü vardır. Yaşanan

olaylara tarih düşer gibi dörtlükler
söylemiştir. Köydeki toplumsal
yaşamanı aynası gibiydi. Durmadan
üretti. Ağzından söz yerine uyak aktı.

Ne yazık ki yakın çevresi bunları
derleyip toparlamadı. Hemen hemen
hepsine yakını unutulup gitti.
Günümüze ulaşanlarsa birkaç kişinin
hoşuna gidenlerden ibarettir. Ne yazık
ki bunlar arasında da bire bir örtüşme
yoktur. Kaynak kişiler aynı dörtlük
farklı farklı söyleyip aktarmışlardır.

Söylediklerinin çoğu dörtlükler
biçimindedir. Genellikle de mani
tarzındadırlar. Dolayısıyla çoğu mani
uyak düzenindedir. Bilindiği gibi mani

uyak düzeni aaba biçimindedir. Çok
seyrek de olsa iki dizeden oluşanları
da söylemiştir. Bunlardaki uyakları aa
olarak düzenlemiştir.

Hasan Behlül dörtlüklerini
söylerken istediği düşünce ve
duygular, şakalardır,
dokundurmalardır.

Hasan Behlül'in bir halk ozanı
olup olmadığı üzerine çok şey
söylenbilir. Şunu vurgulamak gerekir.
Yakın tarihte yasamasına karşın
elimize çok az ürün geçmiştir.
Ürettiklerinin tümü bir araya
toparlanabilseydi o zaman bir yargı
koyabilirdik. Bana göre bu haliyle bile
toplumsal yapıya göre yetiştirilme yönünden
ilginçtir. Önemlidir.

Toplumumuzda, kim bilir kaç tane
Hasan Behlüller yetişmiştir. Ürettikleri
yazıya dökülmediğinden çoğunun adı
belleklerde bile kalmamıştır. Unutulup
gitmişlerdir. Bunların içinden yalnızca
birinin ürettiklerinin çok azını da olsa
sizlere sunmaya çalıştım. Bana da
olanağı veren Has-Der'e buradan en
içten saygılarımı sunmayı bir borç
bilirim.

Kaynak Kişiler

1- Behlül Mehmet: 1933 Gönyeli
doğumludur. Çiftçilik ve kamyonculuk
yapmıştır. Evlidir. Okuma yazma bilir
Hasan Behlül'ün en küçük çocuğudur.

2- Behlül Yılmaz: 1959 Gönyeli
doğumludur. Alüminyum doğrama
işleriyle uğraşmaktadır. Evlidir. Okuma
yazma bilir. Hasan Behlül'in torunudur.

3- Konuşur Hasan: 1951 Gönyeli
doğumludur. İnşaat mühendisidir. Evli
ve iki çocuk babasıdır. Hasan Behlül'in
torunudur.

4- Karaokçu Çetin: 1957 Gönyeli
doğumludur. Lise mezunudur. Gönyeli
Belediyesi'nde çalışmaktadır. Evli ve bir
çocukludur.

Has - Der XIV. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri...

Girne bölgesinde anlatılan şehit mezarları ile ilgili dört söylence

PORTRE

M. Kemal SAYIN

Sn. M. Kemal Sayın, 1949 yılında doğdu. İlk okulu, Girne Yirmi Üç Nisan İlkokulu'nda, ortaokulu Anafartalar Ortaokulu'nda okudu. 1963 olayları başlayınca öğrenimine Lefkoşa'da devam etmek zorunda kalıp, önce Bayraktar Ortaokulu'ndan mezun oldu ve lise birinci sınıfı Lefkoşa Türk Lisesi'nde tamamladı. Kabataş Lisesi, Ankara Aydınlar Lisesi ve yine Lefkoşa Türk Erkek Lisesi'dne okudu.

Yüksek öğrenimini Ankara, Fen Fakültesi, Kimya bölümünde yaparak 1967 yılında Kimya yüksek mühendisi olarak mezun oldu. 1977 yılından bu yana Devlet kadrolarında yer alarak görev yapmaktadır. Halen, Devlet Laboratuvarı'nda Besin Analizleri Şube Amiri'dir. Biri lisede, diğeri ortaokul'da okuyan iki oğlu vardır.

Bildiri Özeti

Girne bölgesinde anlatılan söylenceler ve anılar, Girne Müslüman insanı geleneklerinin de zorlaması ile birçok söylence yaratmış ve özellikle eskiden, bunları manilerle dile getirmişlerdi. Kadınları uzun ömürlü bir aile içinde yaşadığından, bunların bir kısmını duyup öğrendim. Halen "Zeytin Tarlası" adı ile bir kitapta toplamaya çalıştığım bu anıları üç bölüme ayırdım: Söylence kişiler ve tanınmış kişiler; söylenceler ve sonolarak anılar... Ben konuşmamda üç-dört söylenceden değinmek istiyorum: Hala Sultan Söylencesi ve Şekerzade olayı; Yedi Yatırlar ve Hazreti

M. Kemal SAYIN

Ömer adının verilmesine neden olan Rical-i Kayb olayı; Girne Kalesi'nde Şehida diye bilinen yatrın aslında Girne Kalesini Venediklilerden teslim alırken Şehit edilen komutan Cezayir'li Sadık Paşaya ait oluşunun nasıl, anlaşıldığı, son olarak da Girne Müslümanlar için bir sembol olan Kavaklı Dede'nin söylenceleri... Diğer konulara konuşmamda değinmeyeceğim.

Değerli konuklar, Girne bölgesi insanı yapı olarak gizlere inanmış, söylencelerden hoşlanmış; Allah inancı ile onları yoğunlukla duyduklarını usunda destanlaştırmış. Bunlar, tarihin irmağı içinde kim bilir kaç yüz tanedir. Ama ne yazık ki geçmiş dönemin insanların yazmak istediklerini ve düşüncelerini kağıda dökmek alışkanlığı olmadığı için pek çoğu unutulup gitmiştir. Çocukluğumdan beri böyle konulardan hoşlandığımı bilen ailem, evin önemli işlerini yapmam koşulu ile, bir nevi ödül olarak, bu öyküleri, söylenceleri bana anlatırlar, ben de pek çok kez aynı ilgi ve beğeni ile onları dinlerdim. Bir gün geldi, bitmek bilmeyen elektrik kesintileri sayesinde, bu gibi konuları çocuklarımı oyalamak için anlatır olduk. Bildiğim şeylerin hiç de az olmadığını, fakat pek çok bölümünü ya unuttuğumu ya da kısmen anımsadığımı gerekerek irkildim. Zaman geçirmeden usumda kalanları yazıya geçirmeliydim. Kaderin bir cilvesi olmalı, kadınları çok uzun yaşayan ve kök gitmeli bir ailenin bireyiyim. Son yaşlı, annem ölmenden onu uzun uzun sorgulamalara tutarak sürekli notlar aldım. Daha başkalarından da duyduklarımı bir araya getirecek bir "deneme yazı" yazmaya başlamam için 1992 tarihinin geçmesi gerekti. Bu söylence, anı ve destanları "Zeytin Tarlası" adı altındaki denememde toplamaktayım. Bu ne

22 Halkbilimi

yaзык ki masal yazmaya benzemiyor. Çevremdeki yaşlıların anlattıkları bazen birbirleriyle çelişiyor, bazen de birinin bildiğinden diğeri haberini bile olmayabiliyordu. Bu nedenle kitabımda değişik anlatılara yer vermekteyim. Bu kitap ne yazık ki dipsiz bir kuyu gibi sürüp gidiyor, başı kadar sonu da belirsiz bir şey olacak gibi...

İşte, ben bu kitapta derlemeye çalıştığım birçok söylenceden yalnız dört tanesini burada sizlere özetleyeceğim. Zaman olursa çok özet olarak dört tanesini de başlıklarının altına çizmeye çalışacağım:

Birinci söylence: Kavaklı Dede...

Yukarı Girne'de, neredeyse semtin tam ortasına düşen bir yerde, Cemal Gürsel Sokağı ile Namık Kemal sokaklarının keşiştiği köşe üzerinde bir mezar vardır. Bazılarının yalnızca "Şehida" dedikleri bu yatırın kim olduğunu kesin olarak bilen olmadığı gibi bilgileri bulandıracak bir takım söylentiler de yapılmıştır. Ben ailemden derlediğim bilgiler ışığında bu kişilerin, Girne'nin Osmanlılar'ca alınış sırasında orada yaralanarak veya hastalanarak ölmüş bir Bektaşî savaşçının mezarı olduğu kanısına vardım. Bildiğiniz gibi İslam geleneklerine göre savaş anında veya o telaş sırasında ölen savaşçılar yıkanmadan ve kefenlenmeden gömülürlerdi. Lefkoşa sokaklarında da buna benzer mezarlar vardır ve bir kısmı zaman akışı içinde yok olup giderken bir kısım da özenle korunmuşlardır. Yine İslam gelenekleri ve göreneklerine göre Allah ile bir olmuş bu kutsal kişiler hakkında yazı yazmak günah sayılırdı. Bu nedenle, bu yatırın ve daha sonra deyinene Sadık Paşa'nın başucunda yazılı bir taş yoktu. Nenemin anlatmasına göre, savaşta müritleriyle beraber hizmet etmiş bir derviş, orada kurduğu tekkede uzun yıllar yaşamış, ölünce de müritleri onun.

için orada bir mezar yapmışlar. Sonraları o tekkede bir nedenle dağılmış. Orada bulunan bir de kuyu olduğundan başucuna gelenek gereği ekilen kavak uzun yıllar yaşamış.

Anneme göre, savaşan dervişlerden biriyim ve orada saklanan bir Venedikli tarafından yaralanmış. Ertesi gün ölünce oraya gömülmüş. Vasiyeti gereği ayak ucuna bir kavak dikilmiş. Bu kavak çok uzun seneler yaşamış. Kendisinin çocukluk yıllarında bu kavağı anımsadığını söylerdi. Çok iri gövdesini çekemeyerek oldukça yan yatmış, bu yüzden de o zamanın İngiliz İdaresi'nce, "çevreye tehlike yaratıyor" bahanesiyle kesmeye kalkılmış. O zaman da bir horafe dolaşmaya başlamış Girne'de; Kavaklı Dede'nin ağacı kesilirse, Girne'de Müslüman soyu da kesilecek" diye.. Nitekim, bu yaşlı ağacın bir dalının koparak düşmesi

üzerine tartışma büyük boyut kazanmış. Bu günkü çam ağacının, bu tartışmaların yapıldığı zaman ekildiği kanısına vardım. Annem, bu çamın ekildiği zamanı ancak anımsayabiliyordu. Olasılıkla 1914 olabilir. "Altına destek konsun ama kat'iyetle kesilmesin" diyen dindar gurup ile, "kesin gitsin. Böyle şeyler huraferdir" diyen "Con Türkler" arasında bir gün ciddi bir tartışma çıkmış, "Kavakaltı Kahvehanesi"nde, birinci Dünya Savaşı'nda az önce de bu ağaç kendiliğinden kısa bir süre içerisinde kuruyuvermiş. Bu kez kesmek zorunlu olmuş.

Bu ağacın Girmeliler için taşıdığı anlam çok önemlidir. Yatırın kim olduğu değil, ne olduğu söylenmelidir. Girmeliler için bir işaret noktası bir uğurdu, Kavaklı Dede.. Nitekim, Birinci Dünya savaşı'nın patlak vermesi ile İngilizler'ce kışın'ın ilhaki bu ağacın kesilmesine bağlanmıştır. Ağacın kuruması bile, "Dede, ehalinin birbirlerine düşercesine münakaşasından çok üzölmüş olacak ki ağacının dibine üfledi; böylece onu kuruttu.. Girne'de İslam'ın sonudur. "Söylentilerine neden olmuş, derlerdi. İki farklı kültürden gelen nenemi de annem bu konuda çok tartıştılar, anlattığım masala inanan nenem, onu hurafe bulan anneme çok kızardı. Dahası, 1963'ten sonra Girne halkının başka yerlere göç etmesini de olay ile kötü görür, ağacın kesilmesi olayına yorarıdı.

Yukarıda da dediğim gibi, Dede'nin Girne Müslümanı için manevi bir önemi vardı. Benim çocukluk yıllarımda bu yatırın demirlerine adak bez bağlamak, mum yakmak yaygındı. Nedenine ne bağlayayın nede çözeni görmek olanaklıydı. Bu işler hep, geceyarısından sonra, el ayak çekildikten sonra yapılırdı. Nedeni de Girne'ye tain olan imamların aydın insanlar olmaları olsa gerek. Nitekim, nenemin eşi Hacı Zeki Efendi sık sık bu konuyu hutbelerinde dile getirir, bunun günah olduğunu söylemiş. Yine de Girmeli kadınlar bu hayundan vazgeçmediler.

Yatırın mezarını Kafazanalı Fehim Efendi'nin onardığını anlatırlar. Zaman zaman bir dini bütün çıkıp yataca biraz para harcaydığı, ya bir örtü aldığı veya duvarlarını badana ettirdiği olur ki mezar bu güne kadar yok olmadan kalabilmiştir.

Bu yatır kadar ünlü bir de kahvehaneden söz edilir: Kavak altı kahvehanesi.. Mezarın hemen Güney'inde, sonradan yapıldığı bilinen bir ev vardır. Evin mülkiyeti Sabri Tahir'in kızkardeşine aittir. Bu evin olduğu yerde, en az yüz yıl hizmet etmiş bir kahvehane olduğu söylenirdi. Son kiracı Karadağ'lı Halil adlı emekli Girne Bölgesi'nde anlatılan, şehid mezarları ile ilgili dört söylence bir polis

idi. Mülkün sahibi Fotalı Hacı Ahmet Ağa idi. Ünlü kahvehaneyi yıkıp iki katlı binayı yapmış. Alt katı dükkandır. Bu dükkân, Bitter Lemons adlı kitabında Lowrwns Durrel'a da anılır. "Sabri'nin uhrevi mekanı" olarak . Son sözüm, yüzlerce anıya beşik olan bu kahvehanenin, "Girne, içine girme..Girersen eylenme, eyleyirsen evlenme.." tekerlemesine konu olan olaya da ev sahipliği yapmış olmalıdır.

İkinci söylence: Girne'nin Osmanlılar'ca alınışı, komutan Sadık Paşa'nın şehadeti ve mezarının keşfi:

Efsane Topraklarında bu konuyu nenemin ağzından yazdım. O, bu söylenceyi anlatmaya bayıldı. Nedense anemem de doğruları bu söylenceyi. Onun ağzından çok özet olarak yazmak istiyorum:

"Osmanlı askeri Lefkoşa'da Girne'ye gelince bakmışlar ki yol sarp.. Toprakları ve ağırlıklarını orada bırakıp Dağ Boğazı'ndan geçmeye karar vermişler. Ağırlıklarını bıraktıkları yerde kurdukları kampa kalan beş-on yeniçeri terhis edildiklerinde orada Ağırdağı köyünü kurmuşlar. Bu sırada kampa bir pejmurda gelip Komutan Sadık Paşa ile görüşmeye muvaffak olmuş, demiş ki, "Siz boşuna uğraşmayın. Bu kale alınmaz. her yanı denizdir ve çok yüksektir. Dağ boğazı sarptır, top taşıyamazsınız. Tek çareyi ben bilirim. Ama bir şartım var: Venedik domuzu benim hem sürümü elimden aldı hem de beni dövüp denize attı. Öldüm sandılar. Intikam için size yol göstereceğim. Kanşılık olarak sürümü isterim. "Kabul edilmiş. Çobanın anlattığı gibi, önce yüzbireler zapt edilerek oraya çok uzun, tek bir top çekmişler. Çoban, "Girne Kalesi buradan alınabilir." demiş. "Zira, Girne Kalesi çıkış tünelleri de burada biter. Sizin burada olduğu nuzu bilirlerse, çıkışın ve kaçışın tutulduğunu anlayıp teslim olurlar. "Nitekim, atılan ilk gulle kısa düşmüş. En yüksek yere çıkıp bir daha atılmışlar. O sırada kale kumandanlarından birinin düğünü varmış ve havlıda mükellef sofra kurulmuş imiş. Büyük bir gürlütle ile gulle sofraya düşecek, anlamışlar ki, çoban gendilerini ele verdi. Ertesi gün vire yabmışlar, teslim olmuşlar.

Venedik komutanı, "biz çıkalım siz girin" teklifi yapmış. Sadık Paşa kabul etmemiş. "galede teslim alacağım sizi" demiş. Burçlarda saklı bir hain intikamı için (anemem göre ok ile, nenemem göre yukarıdan üzerine bırakılan bir gülle ile) şehid edilmiş. Hemen oraya defnedilmiş."

Anemem anlattığı bir söylence ve de bir anısı vardır: bu kez onun ağzı ile yazmaya çalışacağım :

İngiliz'in yeni geldiği zamanda, arabasıyla kale'yi ilk kez ziyaret eden Girne komseri "bu toprak yığını nedir?" diye sormuş. "Türklerin evliyasıdır." demişler. Bunun üzerine, "Yola mani olur. Kaldırın bu yığıntıyı buradan." diye emretmiş. Dedem, Girne Belediye başkanı Mustafa Hulusi Efendi koşup, "aman, bu kaleyi alırken şehid olan bir derviş askerdir. Yerinden kaldırmaya kalkarsanız halk galeyana gelir." diye uyarılmış. Olmaz demiş komiser. "Götürün mezarlığınıza gömün. Gralıca'nın kalesinde kalamaz. "Birkaç Urum bulmuşlar kazıcı, ama onlar da çekinmişler. Öylece bekleşirlermiş. Dönerken mezarın öylece durduğunu gören komiser, başucu taşına bir tekme atıp devirmiş, ve "yarın ben geldiğimde bu mezar burada olmayacak. Ya düz edin, ya söküp götürün." diye emretmiş. Girne Bölgesi'nde anlatılan, şehid mezarları ile ilgili dört söylence.

Ertesi gün, kazıcılar ellerinde kazmalar ve kürekler ne yapacaklarını bilmez, bekleşirlermiş. Zira, Müslüman mezarı kazmak hem uğursuzluk sayılır hem de arada çıkacak husubetten korkarlarmış. Bu sırada komiserin uzun süre gelmemesinden merakla kapılan görevliler evine adam salmışlar. Meğer, o gece komiserine inme inip nüzülm olmuş. "Müslümanların ahi tuttu." diyerek mezarın onarttırıp tumar eylemiş. İngiltere'de tedavi olmuşsa bile tam eyi olamamış. Anemem de teyzem de bu adamı anımsarlarmış. Bana da göstermişlerdi. Spiro'nun evine kiracı kalırdı. Anılarımda, yoldan geçen biz çocuklara pencereden el sallayan kırmızı yüzlü bir adam kaldı.

Anememin bir de, bu şehidamın kime ait olduğunun nasıl anlaşıldığını, yani keşfinin anısı vardı anlattığı. Onu da anlatmak istiyorum.

I. Dünya Savaşı sonrası, Anadolu'daki Kuvayı Milliye'ye yardım ettikleri gerekçesiyle birçok kişi tutuklanıp Kale'de gözetim altına alınmışlar. Bunlar içinde, Tüccarbaşlar, Kenanlar ve Karabardaklar diye bilinen ailelerden ileri gelenler de vardı. Dedemde arananlar arasında imiş. Yardım, bir nevi vatana ihanet sayıldığından bazıları idam istemiyle yargılanmaya başlamışlar. Bunlardan en çok dikkati çekenide, bir zamanlar Jön Türkler'den olup, İttihad ve Terakki Partisi'nde görev almış Sadrazam Kıbrıslı Kamil paşa'nın torunu ile evli Dr. Esad Bey imiş. Savaş sonunda padişah yanlıları ile arası açılmış Anadolu'ya yardım kuruluşlarında katıldığı anlaşılınca Padişah yanlılarına tutuklanmış. İngiliz Elçiliği önünden geçenler iken kaçıp ortaya iltica etmiş. isteği kabul olunup, Kıbrıs'a gelmesine izin verilmiş. bie süre Lefkoşa'da hekimlik yapmış. kuvayı Milliye'ye yardım ettiği öğrenilince

yakalanmış ve Girne kalesi'ne hapis edilmiş, Kalebend olarak kalmasına izin veriliyormuş; yani kale dışına çıkmadan dolaşabiliyormuş. Daha sonra Türkler'den bazı kişiler onu ispiyonlayınca hapis de edilmiş.

İşte bu kişi, dini günlerde izin alarak bazı kadınların gelip de bu mezar başında mum yaktıklarını, dua okuduklarını görüp meraklanıyor, "Şehida kime ait" diye sorduğunda ise kimsenin bilmediğini görüyor. Daha sonra, muhakemesi sonrası beraat edilince ailesiyle birlikte İstanbul'a dönüyor ve arşivleri karıştırıyor. Bu çalışması sonrasidir ki o yatırım evliya olmadığı, Cezayirli sadık Paşa'nın mezarı olduğu anlaşılıyor, Ne varki, evliya olmadığı anlaşılınca yatırım ziyaretçilerin sayısı azalıyor ve zamanla "dini özelliğini" tamamen kaybediyor.

Üçüncü söylence : Hazret-i Ömer tekkesi ve Rical-i Gayb olayı:

Girne'nin beş kilometre doğusunda, deniz yanında kurulu Hazret-i Ömer Tekkesi Girmeliler olduğu kadar tüm Ada için önemli dini bir ziyaret yeridir. Bunun efsanesi şöyledir: hazret-i Osman zamanı, Arablar Ada'yı almayı akıllarına koyuyorlar. Zira, bir dini söylence vardır. Müslümanlar buna çok inanmaktadırlar : Miraç sırasında, Hz. Muhammed Kıbrıs'ı görüp yoldaşı Hz. Cebrail'e sormuş: "Ya ahired kardeşim, bu güzel yer neresidir?" diye, Hz. Cebrail de "cezire-i Hadıra"dır (Yeşil Ada). Müslümanlara kısmettir", demiş.

Bu nedenledir ki bu adayı Arablar almayı akıllarına koymuşlardı. bu amaçla ada hakkında fikir edinsin, çevreyi tanıyıp bilgi toplasın diye gönüllü birliklerini gizlice Ada'ya çıkarmışlar. Verilen emir gereği, hiç çatışmaya girmeyecekler.. yedi kişi de Girne'ye çıkarılır. Bu insanlar, çobanlarla, kölülerle arkadaşlıklar kuğup çevre hakkında bilgi almaya çalışmaktadırlar. Göya kazanç kapısı arayan Arab tüccarlarıdır. bu görüşmeler sırasında çatalköy dolaylarından bir çoban ile ahbablığı kuyulaştırıyorlar. çoban onların asil niyetlerini anlıyor Kalben Müslüman oluyor fakat bunu askerlere de söylemiyorlar. Yalnız, para karşılığı onların adına çalışmış gibi görünüyor. Bu sırada, Girne Valisi bu Arab casusların varlığını öğrenip etrafa arayıclar çıkarıyor. Çoban bu yedi kişiyi sahildeki kulubesinde saklayıp koruyor. Yemek getiren yavaşması onların varlığını sezip Kale'ye jurnallıyor. Çoban bunu anladığı zaman, "Kıyıda öyle bir mağara var ki benden başkası bilmez ve denizden bile görünmez. Ben onu, bir gün koyunum kaybolduğunda, o kıyılarda arar iken

bulmuştum, tam bir rastlantı ile. "diyerek o gizli yere getiriyor, Askerlerin hepsi de hastalanmışlardır. O mağarada kendilerini almaya gelecek gemilerini bekliyorlar. Casus gemisi ise bir fırtınada batmıştır. Her gece mağara kapısında üç mum yakıp bekliyorlar. Artık çoban da gelmemektedir. Bilmiyorlar ki, kuşku üzerine Kale'ye hapis edilmiştir ve ssorgulanmaktadır. Bir süre sonra salı verilir. çoban o gece gizlice mağaraya iner. Bakar ki hepsi de açlık, susuzluk ve hastalıktan ölmüşler. O mağaranın zeminine kazabildiğince bir çukur açıp hepsini yan yana yatırp üstlerini taşlar ile kapatıyor. Yalnız, adı Ömer olan reislerinin göğsüne, boş zamanlarında okudukları musafı koyup öyle gömüyor. Kendisi de kalben Müslüman olup becerdiğince dua ediyor. Mağaranın kapısını ise taşlarla iyice kapatıyor. Bu sırrı da yalnız ölmezden evvel oğluna söylüyor. Her olasığa karşı, mezarların yerini söylemiyor. Aradan yıllar geçtikten ve Ada'ya Müslüman akıncıları gelmeye başladıktan sonra, kayıp olan bu yedi asker aranıyor. yalnızca ölmüş ve Çatalköy dolaylarında bir mağarada gömülmüş olduklarını öğreniyor. O mağaranın bulunduğu yerin üstüne büyük bir kaya dikip gidiyorlar.

Çok uzun yıllar geçtikten sonra, Osmanlılar'ca ada alınca, bazı din bilgileri birtakım kitaplardan derledikleri bilgiler ışığında bu yedi kayıp askeri aramaya başlıyorlar. Çevreden de edinilen yarım bilgilerle kaya, sonra da altında kalan mağara bulunup açılıyor. Gerçekten, yazılı kaynaklardan aktarıldığı gibi yedi iskelet bulunuyor, mağarada. Hemen üst kısmına bir oda ve mezarların üzerine gelecek biçimde yedi sanduka yaptırılıp mağara tekrar kapatılıyor. Bu oda daha sonraları restore ettirilip sağlam bir yapıya dönüştürülüyor. O zamanlar buranın adı "Yedi yatırlar"dır.

Bu yerin birden önem kazanması ise, benim kestirmeme, bundan yüzelli yıl önce olmuş bir söylenceye dayanıyor. Bunu en iyi annem bilir ve anlatır:

"Çatalköylü deli Hasan diye bilinen yaşlı bir çoban varmış. Mandrası Girne'de olmasına karşın, sabah ile sürüsünü Esentepe Köyü'ne kadar yayar akşamüstüne dek geri Girne'ye dönmüş. Yolu da hep sahil boyu. Aslında deli değil veli imiş. Hep sürekli kur'an'dan ayetler okur, dini maniler söylemiş. Onun böyle hep mırıldanarak gezmesinden ötürü adını "Deli Hasan" koymuşlar. Babamın nenesinin ilk kocası imiş, bu deli Hasan. Kendi halinde, merhametli, az konuşan, gülmeyen, çok ciddi görünüşlü bir adamcağızımız.

(DEVAMI GELECEK SAYIDA)

Bir Masal Neler Anlatır?

PORTRE

Dr. Nazım BERATLI

1952 Lefke Doğumludur. 1979 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'den mezun olup 1986 yılında ihtisasını tamamlayarak doktorluğa başladı.

Öğrencilik yıllarından beri öğrenci gazete ve dergilerinde yazımla olan ilişkisi 1986'dan itibaren köşe yazarlığıyla sürdü. (Kıbrıs Postası, Yenidüzen, Yeniğün ve Demokrat.) 1990'dan sonra Kıbrıslı Türk kimliği üzerine araştırmalar yapıp kitap olarak yayımladı.

Dr. Nazım BERATLI

göçürdü? Vay ki subaşı senin haline? Yağlı organlar gelesi boynuna? Ben senin kelleni uçuramaz mıyım? Altın elmaların hesabını senden sormaz mıyım? Vay..."

Ortanca oğlanın kopardığı vaveyla ile ayağa fırlayan saray ahali, Padişah, Sultan Hanım, Büyük ve Küçük Şehzade, Vezirler avluda toplanıp bakmışlar ki; dünya kuruldu kurulu sarayın bahçesinde duran, her baharda meyvelediği üç altın elmayı padişahın oğullarına veren ağaç, cascavlak çıplak... Elmalar, gitmiş...

Ortanca oğlanın çiğliğine önce saray halkının sonra kent ahalesinin daha sonra da tüm ülke nüfusunun çığlıkları eklenmiş. Meğerse o ülkenin adetleri gereği ergenlik yaşına gelen her şehzade, sırası geldikçe altın elmaları devşirir; padişah ölünce de kimde daha çok elma varsa, o tahta geçer, kurulu oturmuş...

Elmalar çalınınca işler karışmış ki, o kadar olur. Başlamış millet ünlemeye:

"Vay, neler geldi başımızla!... Bundan sonra kim geçer oturur tahtımıza? Biz ağlamayalım da kimler ağlasın? Biz dövünmeyelim de kimler dövünsün? Kelle mi koparalım? Gövde mi oklayalım? Savaş mı çıkaralım? Biz kimle savaşalım? Biz kimi oklayalım? Kimin kellesini koparalım, biz? Falcılar toplayıp, fal mı açtırsak? Büyücüler derleyip, büyü mü yaptırırsak? Casuslar salıp- sorgu mu açtırsak? Kim çaldı şehzadenin üç altın elmasını? Kim eğdi padişahımızın dik başını? Kim akıttı halkımızın gözünün yaşım? Vay başımızla!... Vay ki neler geldi bizim başımızla!...

İlk günün acısı, çırpınması, ağlaması geçtikten

Evvvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal, pireler berber iken ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken anası beşikte, yavrusu eşikte, bir varmış bir yokmuş bir zamanın birinde bir memlekette, bir padişah, padişahın da üç tane oğlu varmış.

Padişahın sarayının bahçesinde bir elma ağacı varmış. Bu ağaç senede üç adet altın elma verirmiş. Bu altın elmaların herbirini her sene padişahın oğullarından biri almış. Gel zaman, git zaman, zamanlardan bir zaman bahar geldiğinde o sene altın elmayı alma sırası gelen ortanca oğlan, tomuruktan beri hevesle olgunlaşmasını beklediği elmaların, tam olgunlaştığı esnada kaybolduğunu görmüş. Bir sabah kalkıp bakmış ki, sarayın bahçesindeki ağaç boş! Bağürmeye başlamış:

"Padişah babam hey... Ece anam vay... Şehzade kardeşlerin oy... Sarayın bahçesinden altın elmayı kim apardı. Anamın ak sütü gibi helal benim payımı kim

sonra, padişah aklı erenleri bir araya toplamış; demiş ki:

“Bu işin çaresini bulmak için, bu nifağı kimin soktuğunu, elmalarımızı kimin çaldığını bulmamız gerek! Siz ki bu ülkenin akli erenlerisiniz, ya hırsızın bulunması için lazım olan her şeyi yapacaksınız veya bu işin sonu kötüye varacak, benden sonra kan gövdeyi götüreceksin, ortada ülke falan kalmayacak!”

Memleketin kırk en akıllı adamı, ayağa kalkmışlar: “Padişahım” demişler, “sen ki bu ülkenin padişahısın, biz ki bu ülkenin akli erenleriyiz. Bize kırk gün izin ver. Halvet olup, bir yere toplanalım, fal açtıralım büyü yaktıralım, yıldıza, kitaba baktıralım, çevreye casuslar salıp, haperler toplatalım... Ölçelim biçelim, tartalım bakalım... Bilgi olup uçalım, haber olup, akalım; yıldız olup ağalım; büyü olup tütelim... Biz ki bu memleketin akli erenleriyiz, kırk günde, bu muammanın çıkarını bulalım...”

Padişahıtır... Ne desin?

“Ey vallah” demiş “alın size kırk gün müsaade... Ölçü olup, ölçün... Biçki olup biçin... Tartı olup, tartın... Bilgi olup, uçun... Haber olup, akın... Yıldız olup, ağın... Büyü olup, tütün... Siz ki bu memleketin akli erenlerisiniz, siz siz olun, kırk günde bu muammanın çıkarını bulun... Yoksa, tatlı candan, geçin...”

Kırk akli eren, bir odaya kapanmışlar. Kırk günlük yolda ne kadar falcı, büyücü, yıldız bakıcı, kitap okuyucu, kahin; alim-zalim; kulağı delik, dedikodu varsa, onları da toplayıp, halvet olmuşlar... Memlekette, davul çalmak, zil öttürmek, şarkı söylemek, saz tıngırdatmak, yüksek sesle ağlayıp zırdanmak, tellal bağırtmak, horoz öttürmek, kaval üflemek, kahkahayla gülmek, yüksek sesle hapsirmek, hasılı kelam, “tıss... etmek de yasaklanmış ki, gürlü olmaya, ermiş akıllar karıştırılmaya, delik kulaklar tıkanmaya; büyüünün tütsüsü, olmaya ki sestem dağıla... Yıldızın ışıltısı varmaya da sestem titreye... Falcının avadanlığı, titremeye... kitabın yaprağı savrılmaya... Alim de bildiğini ede... Zalim de...

kulağı delik dinleye... Dedikodu, konuşa...

Kırk gün kırk gece, böyle geçmiş...

Kırkbirinci günü sabahı, kırk akli erenin en akıllısı, kapandıkları odanın kapısını açıp, yola düşmüş. Arkasından geriye kalan otuz dokuz akli eren, onların da arkasında, bütün kent ahalisi ana caddeyi geçip saraya varmışlar. Akli erenlerin başı padişahın karşısına çıkıp, uzun incelemeler sonunda tespit edilen suçluyu bildirmiş:

“Efendimiz” demiş; “altın elmalarınızı çalan, halkımızın düşmanı yedi başlı bir devdir. Onu yenip, elindeki altın elmaları geri almak isteyen inine girip, yedi başından en az beşini bir vuruşta koparmalıdır. Kendisi, saraya üç günlük mesafedeki bir kuyunun dibindeki sarayında yaşar!”

Padişah hemen şehadeleri toplayıp, durumu bildirmiş ve sormuş:

“Yedi başlı devin sarayına gidip kafalarından beşini kesmeye, aranızdan gönüllü var mıdır? Eğer yoksa tellal çağırıp, yiğit seçeceğim.

Üç şehzade bir ağızdan atılmışlar:

“Olur mu şah baba! Gönüllüyüz üçümüz birden.”

Kervan düzülüş, silah çözülmüş, kuyuya inecek organlar burulmuş. Üç şehzade önde, meraklılar arkada üç gün üç gece yol gidilip yedi başlı devin sarayının dibinde olduğu söylenen kuyu başına varılmış.

Önden en büyük şehzade demiş ki:

“Ben ineceğim. yedi başlı dev, ben öldürüp, yitik altın elmalarımızı ben devşireceğim.”

“Peki” demişler. “Sarılı bakalım urgana...”

Büyük şehzadeyi, belinden urgana bağlayıp, başlamışlar kuyudan sallandırmaya. Urgan tükendikçe eklemişler! Eklemişler, sallamışlar, sallamışlar eklemişler bir yere gelişler ki aşağılardan şehzadenin sesi çin çin öter olmuş.

“Sicaaaa... Yandım anaam... Çekiiii!”

Bakmışlar ki, padişahın büyük oğlu ölecek; urgana asılan asılana çekip büyük oğlanı çıkarmışlar... Büyük şehzade:

“Kim giderse, gitsin!... Ben gidemem” deyip çekmiş gitmiş...

“Vay yüreksiz...” demiş ortancası;” getirin şu urganı, ben inirim. Siz benim sıcak dememe aldırmaıyıp beni salacaksınız. Yalnız, önceden bir iyi islanayım ki yanmamayım...”

“İyi” demişler, oğlanı tepeden tırnağa ıslatıp, sallayı vermişler, kuyudan aşağıya... İn, in bitmez... Git, git tükenmez... Nihayet bu da ağabeyinin geldiği yere gelmiş. Gerçi aşağıdan uflayıp, poflamalara duyulmuş ama, “Çekin diye bağırın olmadığından, yukarıdakiler sallandırmaya urgana urgan, halata halat, ipe ip eklemeye devam etmişler. Nihayet bir yere varılmış ki, bu defa öncekinin beş beteri bir çığlık şamata ortalığı kaplamış:

“Soğuuuk... Dondum anaam... Can kurtaran yok muuu?? Çekiiiin...çekiiniin”

Şehzade böyle bağırarak da, can mı dayanacak? Ne mümkün?

Hadi... Yukarıdakiler asılmış iplere, yallah bismillah... Çekip, ortanca oğlanın tatlı canını da kurtartmışlar...

Ortanca da demiş ki:

“Elmas da kalsın, altın da!.. Ben canımdan olamam... Kim taht isterse, o insin!...” Küçük oğlan bakmış ikinci ağabeyi de pes etti. “Ben” demiş “inirim.” Yalnız bir şartım var. İstedğim kadar bağırayım, beni geri çekmeyeceksiniz. Eğer ayağım yere değerse, ipi üç kez sallarım. Sesim soluğum kesilir de ipi de sallamazsam, bilin ki öldüm. Ölü bedenimi çekip çıkarın.”

Zamanın sınırlılığı açısından “mesel”in bundan sonraki bölümünü özetleyerek, yolumuza devam edelim.

Küçük şehzade, sıcağı da soğuğu da aşarak, kuyunun dibine iniyor. Orada yemyeşil bir ülke buluyor. Bu yeraltındaki ülkeyi bir dev yönetmekte ve kapısında bekleyen tek gözlü bir başka yaratıkla birlikte, (TEPEGÖZ) kötülüklerin envayını sergileyerek, uyruklarına türlü-çeşitli işkenceler etmektedir. Altın elmalar çalan da odur. Bu dev, kötü olmasına kötüdür amma vellakin, aşık da olabilmektedir. Nitekim, kurban etmek üzere seçilmiş genç ve dünya güzeli bir kıza, abayı yakmış onu

yanından ayırmamaktadır. Oğlan yolda rastlaştığı bir yaşlı kadından, bunları öğrenir. Devın muhafızı Tepegöz’ü bir biçimde elde ederek, sırlarını öğrenir. Sarayına girip, devı öldürür, altın elmalarını çalar, bu işlem esnasında, kıza da kendine aşık etmeyi başarır. Herşeye ihanet edebilen kötüler kötüsü Tepegöz de meğer kıza aşık değil miymiş? Tepegöz, devın sarayından çıkan şehzade ile kıızı kovalamaya başlar. Kıza oğlan, gide gide bir kocakarı bulup, dertlerini anlatırlar. Aşkları kocakarıyı etkiler; bunlara bir zümrüd-ü anka kuşu bulur. Tam Tepegöz yetiştirmek üzere iken, küçük şehzade yanında kıız, altın elmalar ve devın hazineleri ile zümrüd-ü anka kuşunun sırtına atlağığı gibi, uçarak yeraltı ülkesini, terkedip, kendi ülkesine döner. Oğlan tahta çıkar, kırkgün kırk gece düğün yapıp, kızla evlenir.

Onlar erer muradına, biz çıkalım kerevete...

Çocukluğumda, gaz lambası ışığında ninemden defalarca dinlediğim ve Doğancı köyünde herkesin bildiği bu masal; bizim gizli kalmış, yazısız kültürümüzün kaynağını ele veren pek çok öge taşıyor:

1- Kötülüklerin yeraltında, iyilik ve refahını gökyüzünde aranması... İslamiyet öncesi eski Türk dini SAMANİZM’in en önemli özelliği, İyilik Tanrısı, (GÖKTENGRI) Ülgen’in gökte yaşaması mavi renk ve gökyüzünün kutsanmasıdır. Gerek Azeri bayrağı, gerekse Sincan Özerk Bölgesindeki Uygur bayrağındaki mavi rengin anlamı, budur. Öte yandan, KÖTÜLÜK TANRISI ERLİK HAN da, yerin dibinde yaşar. Kara karanlıklar, şamanizm için uğursuz şeylerdir. Bu bakımdan Türkler “Kara” rengi, kötuledikleri şeyleri nitelemek için kullanırlar. Kara gün, kara kalpli, kara suratlı v.b.

Meselimizin ana kurgusunun, şamanist kültürün en temel ayırımına uygun olarak biçimlendirildiği görülmüyor.

2- Meselin sonundaki kaçış/gökyüzü ilişkisini de aynı temel üzerinden yorumlamak mümkündür.

3- Kurtuluşu sağlamanın “KOCAKARI” olması, oğlana yerin dibinde iyilik yapan iki kişinin de yaşlı insanlar olması da, önemli bir ipucudur.

Yine ŞAMANİZM'e göre ölmüş ataların ruhları yeryüzünde kalmakta ve insanları kötülöklere karşı korumaktadır. ATALAR KÜLTÜ diye tanımlanan bu inanış, dolayısıyla yaşlılar kutsanmaktadır. Öte yandan şamanizmin başlayış dönemlerinde, henüz ana erkil toplum düzeni hüküm sürmekte olduğu için, ilk şaman ruhbanları (KAM) yaşlı kadınlar arasından seçilmekteydi. Bu bakımdan eski Türk toplumlarında, YAŞLI KADIN, adeta katmerli bir kutsanmışlık ifade eder.

Meselde, bu özellik de gözlenebilir.

4. Mesellimizin en önemli kahramanlarından biri, TEPEGÖZ, aynı zamanda Dede Korkut kahramanlarındandır da... Prof. Faruk Sümer, Dede Korkut'ta geçen olayların, göçün Azerbaycan'da geçen günlerini anlatmasına bakarak XII. yy'dan kaldığını düşünmenin yanıltıcı olduğunu ileri sürmektedir. Dil bakımından, Dede Korkut Hikayeleri, XIV. yy Türkmen ağız ile anlatılıyor. Bu, XIV. yy'da kaleme alındığını ifade eder. Ancak, olayların satır aralarında anlatılan toplumsal ürgü. Bozok - üçök ayrımı, üleş ve orun sisteminin sürdüğünün gözlenmesi v.s. Prof. Sümer'e göre, hikayelerin maverainvekir günleri yani X. yy'dan ve belki de daha eskiden kaldığını göstermektedir. İdil Havzası veya İç-Moğolistan günlerinden, yani VI. yy'dan! Zaten, Bayındır Boyu Beyi'nin danışmanı Korkut Ata'nın adı da ayrı bir ilginçliktir. Ata, son dönemlerde KAM'ın yerine ikame edilmiş ŞAMAN'a verilen ad olup Alevilik'e de "Dede" olarak geçmiştir. Ve bir ulu şamanın adı ile adlandırdığımız bu hikayelerin gerçek adı, OĞUZNAME'dir...

XX. yy'da, Doğançık köyünde anlatılan bir meselin kahramanlarından birinin, VI yy'dan kalma OĞUZNAME ile ortak olması, aynı adı taşıması, gözardı edilebilecek bir özellik mi?

5- Mesellimizin ilgi çeken bir başka noktası da, iktidarın kurumsallaşamamış olmasıdır. Yani, padişahlık bir kurum değildir. Padişah öldüğü zaman yerine kimin geçeceği, belli değildir. Bu bir yana tahta çıkacak olanın nasıl serileceği de belli değildir. Bu

özelik, Orta Asya boylarını bir yana bırakın, Osmanlı'ya kadar gelmiş bir özelliktir. Türkler tarihlerinin başından beri, iktidarın nasıl el değiştireceğini belirleyememiş bir halktırlar. Asya'da iken, erk sahibi ölüne yerine geçecek olan bir kargaşanın ardından belirlenirdi. İstanbul da bir dünya imparatorluğu idare ederken yapılan da, bundan farklı değildir. "Küçük oğlan" a duyulan sempati ise, Türkler'in tarihi kadar eskidir.

Efsaneye göre, Türkler'in atası, Nuh'un oğlu Yages'in oğlu Natiliu'dur. Natiliu öldüğü zaman, yerine kimin geçeceği, doğal olarak kararlaştırılmamış ve oğulları arasında bir yarış düzenlenmiştir. (Mesel ile efsane size göre de benzemiyor mu?) Yarış, Natiliu'nun oğullarından en yükseğe sıçrayanın seçilmesi şeklindedir. Ve en küçük olan, en genç olduğu için, en yükseğe sıçrayıp, iktidarı ele geçirir. Adı Türk olan bu gencin torunu Bumin, Göktürklerin kurucusudur.

Doğançık'daki bir mesel ile, Orta Asya'daki bir efsane arasındaki ilişki, çarpıcı değil midir?

6- Meselde 40 rakamının kutsanmasını yorumlamıyoruz.

7- Ve nihayet, iktidar ile "altın elma" ilişkilendirmesi de, çok eski bir ritüel olarak göze çarpmaktadır.

Bütün bu özellikler dolayısıyla, bizim çocukluğumuzda Doğançık'da (Allah'ın bildiğini, kıldan niye saklayalım? Şu "Doğançık" hğa, otuz yıldır ısınmadım. Adam gibi "Elye" desek, orada yaşayanların yedi göbek Türk oğlu Türk olduğu gerçeği mi ortadan kalkacak? Yoksa uydurma "Doğançık" deyince oranın eski bir Latin mülkü olduğu ve Türkler'in o çiftliğe 18. yy'da yerleştiğini dünya mı unutuyor?) Evet, benim çocukluğumda Elye'de Boynu incele aşiretinden olması kuvvetle muhtemel olan nenenin anlattığı bu masal, bana kalırsa, İslamiyetin çok öncesinden, İç Asya Bozkır'ından taşımış, Akdeniz'e getirilmiştir. Kanaatimin nedenleri, ortada...

İşte, Kıbrıslı Türk kimliğinin tabanı...

Has - Der XIV. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri...

KÜLTÜREL DÖNÜŞÜMDE ÜLKEMİZ MÜZİĞİ

PORTRE

Özkan YIKICI

1955 yılında Bozdağ'da doğdu. Ankara Gazi Lisesi'ni bitirdikten sonra Hacettepe Üniversitesi Sosyal İleri Bilimler Fakültesi'ni bitirdi. Halen Devlet Emlak ve Malzeme Dairesi'nde çalışmaktadır.

Lise döneminde Halkevlerinde birçok çalışmalarında bulundu. Karaların Anası isimli oyunun Gazi Halkevi'nde oynanmasında müzikleri bir arkadaşı ile birlikte yaptılar. Ayrıca bu dönemde bazı öykü yarışmalarında dereceler aldı. Yaptığı birçok araştırmalar bazı dergilerde yayınlandı. Ülkemize yerleştikten sonra Has-Der ve GÜSAD derneklerinde birçok çalışmalara katılarak özellikle otantik müzikle olan bir takım eksiklerini giderdi. Bu derneklerin bazı tiyatro müziklerini de kendisi besteledi. Müzik çalışmalarını da gerek beste gerek araştırma alanında sürdürmektedir. En son yapıtlarından bir kaçını 1 Eylül barış gününde öldürülen Kutlu Adalı adına yaptığı ezgilerden sundu. Ancak yine de ezgilerini bir kasete halen toparlayıp yayınlamadı.

Bildiri Özeti

Toplumların gelişmelerinde yeni bir evreye geçildiği zaman ültür yeni koşulların değerlerini de yaşamda üretir. Böylelikle yeni dönemde eskinin benimsenen değerleri ile yeninin üretilen olguları bir sentez biçiminde kaynaşarak oluşur. Böylelikle yeni dönem kendi yaşamının kültürünü gelişim

Özkan YIKICI

süreci içinde kurumlaştırır.

Aşağıdaki bildiri ülkemizde çokça söylenen , tartışılan klişeleştirilen ancak bir sonuca bağlanamayan , özellikle halk müziği üzerinde yapılan birçok tartışmalar bir yeni bakış açısını kültürel değişimin olduğu bir dönem bakışıyla yaklaşılabacaktır. Çünkü bizde çoğu zaman yapılan birçok tartışmalarda konu sürecinden veya tarihsel gelişiminden ayretilerek sanki her şey bir statik duran dönem gibi ele alınmaktadır. Bunu sonucu da otantik yaşam günümüzde varlığını sürdürür gibi veya günümüz evrensellik ilişki ağı sanki geçmişte kapalı toplumlarda yaşanır savı ile görüşler üretilip , keskin çizgiler konulup sentezler üretilmektedir. Böylesi kültürel yaklaşımlar bizleri günü , çağdaşlığı yakalamaktan, geçmişini kendi içinde incelemekten uzaklaştıran bir yaklaşım olduğu düşüncesiyle , özellikle müzikte yakın dönemde oluşan toplumsal değişimle ilişkisini, uyumunu inceleyeceğim. Burada toplumda oluşan kültürel değişimin sancılarını müzikte de yaklamak ,konunun daha iyi bilinmesini sağlayacak.

Sonuçta konu okunurken özellikle bir takım değişimlerin denk üretim açısından müziğe etkilerini ve birçok yan koşulun dengesizliğinin yarattığı kaoslara dikkat edilmesi gerekir.

Sonuç olarak bir dönem değişimde ayak uydurulmaması sonucu doğan boşluğun sonradan yarattığı sancısızın yansımalarını şimdi yaşarken daha iyi anlayacağız.

ÖNSÖZ

Ülkemizde birçok konuda olduğu gibi müzik alanında yapılan tartışmalarda da önemli hatalar yapılmaktadır. Bunlardan en önemlisi olayları koşulları dışında klişeleştirip bir statik boyutta yorumlamaktır. Bu durum bazen öylesine yaygınlaşıyor ki her şey sanki hiç değişmemiş gibi aynı, hiçbir şey farklılaşmamış gibi sunulmaktadır. Ülkemizdeki kültürel dönüşüm olayını özellikle yakın dönemdeki konumda ele almama karar vermemin nedeni tüm tarihsel dönemi içermeye çalışmak hem bilgi eksikliği hem de sempozyumun süresi açısından mümkün değildir. Konuyu ülkemiz boyutunda ele aldım. Daha başka ülkelerdeki gelişmeleri de inceleyerek bir sentez yapmaya çalıştım.

Bizde günümüzde müzik dahil birçok olgu tartışırken çoğu zaman toplumsal nitel değişme ile birlikte oluşan kültürel dönüşüm pek dikkate alınmaz. Bu nedenle çoğu zaman geçmiş ile günümüz veya günümüz ile geçmiş birbirine karıştırılır. Günümüz yenicilerin geçmiş gibi sunulur ve geçmişteki değerler ile günümüz açıklanmaya çalışılır. Diğer yandan geçmiş günümüzün bakış açısı ve günümüz yaşantısı ile özdeşleştirilip sunulur. Bu iki anlayış da sonuçta toplumsal değişikliği reddetme konumunu getirmektedir. Olayları gelişim sürecinden koparmaktadır. Müzikte de bunlar yapılmaktadır. Bu nedenle toplumsal nitel değişikliği içinde ülkemizde müziğin uğradığı kimi önemli gelişmeyi kendi koşulları içinde belirtmekte yarar vardır.

Müzik gelişimini incelerken gelişmelerle birlikte düşünmek gerekir. Yeni koşulların getirdikleriyle insan hayatındaki değişimin etkilerini göz önünde tutmak gerekir. Oluşan yeni ilişkiler üretilen yeni araçların insanın bir parçası olan müzikte de etkisini göstermesi doğaldır. Oluşan eğilimler yaşanan o günlerin ilişkilerinin bir yansımasıdır. Düşünülen bir hata da tükenen bir takım üretim ilişkilerinin sanki hala daha yaşayormuş gibi temel kriter olarak savunmaktadır. İlk önce kavramamız gereken toplumsal nitel dönüşüm ile yeni bir sistemin geldiğidir. Bunun belirtileri de yaşamda yeni ilişki anlayışının oluşmasıdır. Eski sistemde bunların bir kısmı yeni sistemle değişerek gelişip ayak uydururken bir kısmı da yok olmaktadır.

Toparlayacak olursak toplumsal nitel dönüşümle oluşan kültürel dönüşümler bir yeni koşulların oluşmasıdır. Bir ileriye sıçramadır. Bunun etkileri değişimle kendini göstermektedir. Bu gelişimi kabul ediyorsak konulara

durağan olduğu gibi kalıyor anlayışıyla yaklaşmamak gerekir. Gerçi kime sorsanız değişimi kabul etmekte. Ama yine de tartışma süreçlerinde hep statik anlayışları klişelemeleri doğrudan savunmaktadırlar.

Görüldüğü gibi bunca önemli olan kültürel dönüşümler birçok yeni dönemi üretmesi bakımından önemlidir.

Aşağıdaki konu seçilip yukarıdaki bakış açısıyla hazırlanırken bir çok kaynak tarandı. Has-Der'in alan çalışmaları birçok ülkenin müzik tarihsel gelişimleri içinde müzikleri ve özellikle yakın dönemdeki değişim süreci incelenmiştir. Ülkemiz müziği ile ilgili yabancı birçok yazılar dönemlerine göre dinlenip yorumu dikkatle değerlendirilerek hazırlandı. Böylelikle bir çok olgu bu bildiriye sığdırılacak şekilde sentezleştirildi. Amacım en azından kaosu, statik tartışmalarda oluşan klişeleşmiş doğmalaşmış birçok yaklaşımların kıskacından biraz daha sağlıklı bir konuma olayı getirmektir. Böylelikle tüklenen arayışlarda yanlış kullanılan ve kendini müzikte de gösteren birçok olguya dikkat çekmektedir.

Özellikle yakın dönemdeki nitel değişikliklerde müzikteki etkileri incelenirken herkesin dikkate okuması gerekmektedir. Artık görsel kültür döneminde elektronik gelişim açısından otantik dönem özlemi bitmiştir.

GENEL BİR YAKLAŞIM

Kültürel gelişimleri iki şekilde ele almak mümkündür. Birincisi aynı sistem içinde oluşan gelişmeler burada toplumsal gelişmeler aynı sistem ilişkilerini koruyarak kendini yeniden üretim boyutunda geliştirir. Sistem ayındır. Gelişmeler de ona göre gelişir. Değişim nicel olmaktadır.

İkinci gelişme ise nitel boyutta olan dönüşümdür. Burada var olan sistem yerine yeni bir sistem oluşur. Toplumlar bir üst aşamaya geçer. İlişkiler her alanda yeni bir konuma girer. Her şey üst olur. Yeni bir toplum yaratılır. Eski, bu koşullarda ya yeniyeye uyarlanır veya yok olur. Böylelikle kültürel bir dönüşüm oluşur. Sistemin değişmesiyle yeni sistem kendi kurallarını yerleştirir. Hayat anlayışını yansıtır.

Toplumlarda nitelik değişmelerde kültürel değerler de yeniden oluşur. Yeni sistem kendi yaşam anlayışını da ürettirirken eski sistemden kendine uyarlanacak öğeleri alıp

kendi içinde eritir. Örneğin yerel müzikler oluşan ulusal müzik içine alınırken artık yerel değil ulusal bir karakter gösterip yeni hayatın boyutuna girer.

Otantik dönemden kitle kültürüne geçiş veya geleneksel kültürden açık kitle kültürüne geçiş, (Sosyolojik anlamda feodal toplamdaki kapitalist topluma geçiş kimi ekonomistlere göre kapalı feodal yapıdan açık liberal serbest piyasa veya kapitalist topluma geçiş diye de çeşitli şekillerde söylenir.) Sonuçta toplumsal bir sistem değişikliği yaşandığı kabullenilmektedir. Ardından bunların getirdikleri ve götürdükleri inceleme boyutuna getirilmektedir. Bu dönemde oluşan kültürel kimi dönüşümler şöyle gözlenmektedir.

1- Kapalı yerel kır kültürü kırılarak yerine ulusal kent kültürü gelişti. 2- Yerel değerler giderek ulusallaştı. Dahası uluslararasılaştı. 3- Kapalı küçük yöreler kırılarak açık bir değerler sistemi oluştu. 4- İletişim, teknolojik üretim alanında büyük gelişme sağlandı. 5- Sanayi devrimi ile yeni bir toplumsal sistem oluşarak kır ekonomisini dağıttı. 6- Kültürde kitlesellik gelişti. Böylelikle kentli, sanayili yeni bir kapitalist sistem ortaya çıktı.

Yukarıdaki sayılan kimi özellikler sonucu olarak kültürel kimi süreçleri de yaşamda geliştirdi. Kapalı, geleneksel, otantik kültür eş dönemde söylence yoluyla aktarımlar yapılmaktaydı. Dilden dile kalan değerler yaşamlarını sürdürmekteydi. Daha sonraları ulaşılan gelişmelerle yazımla, kayıtlarla derlemeler arşivlenmeye daha kalıcı olmaya başladı. Böylelikle bir kaynak oluştu. Günümüzde artık bu süreçte aşarak her şey görselleşti. Görsellik kültürel düzeyde de etkili oldu.

Çizilen sistematik gelişmeleri kendi düzeyinde yaşamayan toplumlarda oldukça çarpık gelişmeler oldu. Sözelimi, kendi dinamiği ile toplumsal nitel dönüşümü sağlayamayan ülkeler vardır. Bunlar özellikle uluslararası taşma nedeniyle kendi yapılarının kırıldığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle bu toplumlarda çarpık gelişen yapıda kır kültürü oldukça besleyici oldu. Birçok ülkelerde ellilerde yoğun bir kentleşme yaşanırken kentler kendi kültürünü tamamlamadıkları için birçok kent kültürünün kır kültürü besledi. Bu müzikten sinemaya kadar birçok alanda görülmektedir. Böylece ilişkiler ilginç bir değerler kuramı yarattı. Sanayileşmemiş kentler kır özellikleri gösteren anlayışlar ile kentli olma süreci çarpıklığı.

Aynı olguları kültürel gelişmelerde de bir birikim oluşmadan, direkt görsel kültüre geçilemeye ulaşan zaafıların etkilerini de gözlemlemek mümkündür.

Kültürel dönüşümün müzikteki yansımaları da çeşitli şekillerde yakalamak mümkündür. Otantik dönemde basit yerel aletlerle yapılan yerel ezgiler bulunmaktaydı. Sanayi devrimiyle oluşan yeni ilişkiler hem müzik açısından bir ulusallaşmayı getirdi hem de alet açısından da yeni imkanlar ortaya çıkardı. Burada yerel müziğin bazı değerleri bu sürece eklenirken yeni ilişkilerin aynası haline geldi. Elektronik gelişme müzikte de birçok yeni olguyu getirdi. Artık elle yapılan aletler yerine müzik aletlerinin elektronikleşmesi ve stüdyoların gelişmesi ile iletişimin ağı yeni bir müzik yarattı. Yeni ilişkiler kendi değerleriyle kendi ezgilerini yaratarak yaşamın kendisine sundu.

Buradaki gelişmede yerel, ulusallaşma ve uluslararasılaşma çizgisi iyice kavranmalıdır. Bir de bu çizgiyi yaşamdan dönemden döneme atlayan ülke müziğinin tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi gerek üretilen alet, ritim, ezgi ve tüketim bakımından gelişen kesimin etkisine girmesi de doğaldır.

Halk müziği bu dönemlerde üç şekilde kullanıldı. Birincisi olduğu gibi kendi özünü korumak için üretildi. İkincisi halk müziği aletleri ile yeni teknolojik aletler bütünleştirilerek ortak bir sentez arayışı yapıldı. Üçüncüsü ise tamamen yeni imkanlar ve aletlerle birlikte halk müziğinin tınıları ritimleri kullanılarak değerlendirme yoluna gidilmektedir. Böylelikle birçok yerel ritim kimi zaman evrensel bir değere ulaşmaktadır.

Yukarıda anlatılanlara dikkat edilmesi gerekir. Yapılmak istenen ile söylemde kullanılanın dengesi veya süreç ilişkisinin iyi yorumlanması gerekir. Bizde en çok karıştırılan olgular bunlardır. Bir yerel olayı sanki bir ulusal veya bir evrensel olay olarak gösterilmektedir. Veya halk müziği diye nice gelişimden kopup ondan bundan almalr sunulmaktadır. Bunları ileride daha iyi sunacağız.

Müzikte görülen bir diğer dönemsel fark daha ise özellikle otantik dönemde dilden dile söylenen ezgilerin yapımcısı bilinmez ve halkca kabul edilirken oluşan toplumsal değişme nedeniyle ezgilerin yapımcısı bilinip belgelenmesi gündeme geldi. Böylelikle kitleselleşen ezginin aynı zamanda bestekarı belli olmaktadır. Bu durum kültürel bakımdan da önemli bir farklılığı göstermektedir. Geleneksel dönemde ozanların ezgisi dahi halk dilinde

32 Halkbilimi

eklemlerle gelişirken günümüzdeki kurumlaşma eser sahibi ile birlikte anılmaktadır.

Buna bağımlı olarak bir diğer önemli gelişme de eskiden halk kendi ürettiği değerleri kullanırken günümüzde iletişim araçları kanalıyla dinleyip duyduğu ezgiyi de olarak birçok kültürün yapıtını kendi içinde kullanılmaktadır.

Bu anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi toplumsal düzeyde oluşan niteliksel dönüşüm yeni ilişkileri de yaratır. Yeni bir sistem yaratılmıştır. Oluşan hayat anlayışı kendi değerlerini üretir. Yapılan değerlendirme bu açıdan hangi değerlerin hangi toplumsal biçimde olduğunu göstermektedir. Günümüzde ne feodal ne de otantik dönemi yaşarız. Ekonomide basit karasapan kullanılmıyor aksine fabrikalar vardır. Bir evrensellik değeri tartışılırken tutup otantik değerler günümüz yaşamını otantik değerlerle temellendirme oldukça büyük bir yanıltır. Ülkemizde kültürel değişimde ulaşılan yeni dönemle eski dönem farkını iyi bilmek gerekir. Arayışlar, bunalımlar çıkmazlar her nedense insanları hep geçmişe özlemi, geçmişini güncelleştirip çıkış noktası bulmasına itmektedir. İşte bu noktada toplumsal nitel dönüşümün gelişimdeki yerini bilmek önemlidir.

Kısaca niteliksel değişimler kültürel alanda da dönüşümler yaratır. Her yaşam biçimi kendi değerini üretir. Müzik de bu oluşumların bir aynası gibi toplumları yansıtmaları bakımından önemli bir kaynaktır. Bu kaynağı iyi kullandığımız zaman birçok soruna ulaşmak gelişmeleri gözlemlemek mümkündür.

Ön bilgilerden sonra ülkemiz gerçeğine bakmak mümkündür.

ÜLKEMİZDE YAŞANANLAR

Günümüzde ülkemiz müziğinin sorunlarını yakalamak için en azından yakın dönemdeki önemli bir takım gelişmeleri bilmekte fayda vardır. Tarihsel olarak, geleneksel otantik müzikten sonraki gelişmeleri iyi kavramak gerekmektedir. Bu süreçte özellikle elliler dönemindeki değişimleri bilmek gerekir. Yaşanan toplumsal değişimlerin dinamikleri bizi bazı doğrulara ulaştırmakta faydalıdır.

Elliler, tüm dünyada önemli gelişmeler sahne oldu.

Yaşanan sistemdeki gelişmeler ve uluslararasılaşma özellikle tarihsel gelişimini, yaşamayan ülkelerde büyük çözümler yarattı. Üretilen tüketilmesi ve teknolojik gelişmeler birçok kapalı toplumda altüstler yaşattı. İletişim ağı oldukça gelişti ve her topluma birçok değeri kabullendirdi. Evrensel birçok değerler gelişmeye başladı. Bu durum birçok üçüncü dünya ülkesinde bir karmaşa kültür yarattı. Dış etken, gelişmiş aygıtlar ve iç kırsal kültür kentleşmede kendini göstermeye başladı. Müzikte de bu durum evrenselleşen müzik ile yerel ezginin bir karmaşasını yarattı. Ancak özellikle bilinci gelişmemiş ülkelerde bu durum yeniden bir olumsuz değerler esintisini oluşturdu.

Ülkemizde bu döneme girilirken yapısal olarak kentlerde bir sanayi ilişkileri sistemi yaşanmadı. Bir pazar gibi çözülmeye başlandı. İletişim alanında radyolar sonradan televizyonlar gelişirken bunları besleyecek yerel kaynak sıkıntısı vardı.

Bu dönemin müziksel birikim alanına baktığımızda ise oldukça önemli farklılaşmalar görüyoruz. Rumlarda otantik müzik alanında bir birikim oluşurken, Rumlarda böyle bir çalışma yoktu. Bu zaafılık ülerde ülkemiz müziğinin sadece Rum müziği olarak değerlendirilmesi imkanını yarattı. Bir diğer eksiklik ise ilerde kurumsallaşacak olan müziğimizin ezgisel düzeyde yerel karakteristiğinin eksikliğinin duyulmasıdır.

Ellilerde bizde görülen en eksik nokta bazen gelişmeleri yaşayan ülkelerde kentleşmeyi bir dönem kırsal kültür besleyen özellikle Türk toplumunda bu görülmemektedir. Böylelikle kendine yakın olan ile iletişim araçlarından alınan ezgiler yaşamda kendisini bir anda göstermeye başladı.

Elliler ülkemiz için bir geçiş dönemidir ve yaşanan birçok olay kültürel bakımından bir patlama yaratacak boyuttadır. Sömürgecilik, Cumhuriyet, toplumlararası çatışmalar ve ardından yetmiş dört olayları ülkemiz yaşamında önemli yaralar açtı. Bu gelişmelerin birçok kültürel alanda önemli kırılmalar yaratması mümkündür. Bir de buna özellikle değişim eklenirse bu dönemin boş olması açısından önemli tarihsel bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elliler dönemi gelişmeleri ülkemize radyoyu getirdi. Birçok değişik, yeni müzik aletlerini tanıttı. Ancak bunları besleyecek malzeme eksikliği vardı.

(DEVAMI GELECEK SAYIDA)

Eleştiri... Öneri... Eleştiri... Öneri... Eleştiri... Öneri... Eleştiri... Öneri...

ANLAYANA SİVRİSİNEK SAZ...

Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı Gençlik Dairesi, Haziran 1996 içerisinde Halk Dansları ve Halkbilimi ile uğraşan 22 kurum, kuruluş veya kişiye, Mayıs 97'de organize etmeyi düşündükleri

- Ulusal Düzeyde Kurum ve Kuruluşların katılacağı
- Ulusal düzeyde belirli bir yaşın üstündeki kişilerin katılacağı
- Uluslararası bir halkdansları festivali organize etmek istediklerini ve bu nedenle kurum ve kuruluşlara çağrı yaparak onların bu etkinliklere olumlu katkı ve katılımlarını sağlamak için 6 Ağustos 1996'da bir toplantı çağırışlardır.

Kurum ve Kuruluşlar Arası Halk Dansları yarışması hakkındaki yazılarında ülkemiz içerisinde halkdansları alanında bir kaos yaşandığını, "inanılması güç derecede bir başıboşluğun, umursamazlığın ve keşmekeşin içerisinde bulunduğumuzu da gözardı edemeyiz" diyerek bir tesbit yapmışlardır.

1981 yılı içerisinde başlayarak derneğimizin bu güne kadar yaptığı tüm çalışmaları yadsıyan umursamayan ve görmezden gelerek yazılı bir eleştiri dahi yöneltmeyen bir anlayışla kaleme alınan bu yazıya derneğimiz 5.7.1996 tarihinde kaleme aldığı aşağıdaki yazıyı göndermiştir. Söz konusu yazılarında ne kadar "Bunun yanında bilinçli yapılan icraatların yararlı sonuçlarını da gözlemlemek mümkündür" yollu adresi belli olmayan göndermeler yapılırsa da durum zevahiri kurtarmaktan öteye geçememiştir.

Belirli bir yaşın üstündeki kişilerin katılacağı Halk Dansları Yarışmalarının ne amaçla yapılacağı belli

olmadığını hele Kıbrıs'ın özgül günümüz koşullarında bunun iyi bir "Panayır Etkinliği" olabileceğini düşünen derneğimiz bu konuda aşağıdaki yazıyı kaleme almıştır.

*Sn. Ali Rıza Altay
KKTC Gençlik, Spor ve Çevre Bakanlığı,
Gençlik Dairesi Müdürü
Lefkoşa*

Konu: Kurum ve Kuruluşlar arası halkdansları yarışması ve 21/96/A sayılı yazınız hk.

Her iki yazınız da, derneğimizin yönetim kurulunda incelenmiş ve aşağıdaki görüşlerimizi tarafınıza iletilmesi kararlaştırılmıştır.

1. Derneğimiz, halkdansları yarışmalarının düzenlenmesine karşı değildir. Tam tersine yarışmaların halkdansları çalışmalarını teşvik ettik, canlılık kazandırdığı ve gelişimine katkıda bulunduğu bir gerçektir. Nitekim 1986, 1987 ve 1988 yıllarında ülkemizde dernekler-belediyeler arası yarışmalar düzenlenmesine derneğimiz önderlik ettiği de herkesin malumudur.

2. Ancak bu yarışmaların önemini kaybetmesi ve giderek kültür yaşamımızdan tamamen silinmesi de, yine derneğimiz önderliğinde başlatılan "Yarışmaları Boykot" eylemlerinin bir sonucudur. "Bugüne kadar Kuzey Kıbrıs'ta yapılan yarışmaların sonuç itibarıyla gerek okullar, gerekse kurumlar düzeyinde başarılı olmadığını" da yazınızda açıkça ifade edilmektedir. Bunun nedenlerinin anlaşılabilmemesi için, bu yarışmalara karşı alınan tavır nedenleri incelenmeli, anlaşılmalı ki gelecekte düzenlenecek yarışmaların amaca hizmet etmesi sağlanabilsin.

Geçmişte yapılan yarışmalarda, özellikle 1986-87 ve 88 yıllarında yapılan ilk üç yarışmada,

yarışma koşulları açık ve net olarak işin başında ortaya konmamıştır. Kıbrıs halkdansları ve müziği konusunda yeterli bilgi birikimi ve eğitimi olmayan kişiler, hatta bu konulara sıgı ideoloji ile saplantılara takılmış ön yargılı insanlar jüri üyesi olarak görevlendirildi. Bir takım oyunlar (Mandura, Susta gibi), bazı kıyafetler (siyah dizlik gibi) Rumlara ait gibi dayanıksız iddialarla reddedilmiş, bunları oynayan veya kullanan ekiplere de haksız yere puan kırılmıştır. Yarışmalara ödül bile konmamıştır. Yarışmaya kazalardan katılan ekiplerin ulaşım giderleri dahi karşılanmamıştır.

Burada sözü edilen her üç yarışmada da aynı ekip, hakemediği şekilde birincilikle ödüllendirilmiştir. Uluslararası yarışmalarda da göze çarpan üçüncü bir gerçek vardır. Bir ekibin başarılı olması için çok iyi olması gereklidir, ama yeterli değildir. Aynı zamanda çok iyi politik ilişkileri ve kulisi de olması gerekir. Bu anlaşılır bir durumdur. Fakat yerel düzeydeki yarışmalarda, kulis çalışmalarını yer almaması; yarışmaların açık ve dürüst olması, halkdansları çalışmalarının yerel düzeyde gelişimi için şarttır.

Ülkemizde halkdanslarının durumu “söz konusu olduğunda inanılması güç derecede bir başıboşluğun, umursamazlığın ve keşmekeşin içerisinde bulunduğumuzu da gözardı edemeyiz” diyorsunuz. Bu görüşünüzü “otantik değerlerimizin yeterince araştırılmadığı hepimizin malumudur” ifadesiyle destekliyorsunuz.

Yönetim Kurulumuz bu görüşünüze katılmamaktadır. Bize göre halkdansları ve halk danslarının müzikleri konusunda bir başı bozukluk ve umursamazlık olduğu ve otantik figür değerlerimizin bugüne kadar yeterince araştırılmadığı iddiaları, en azından derneğimizin bu alanda yapmış olduğu çalışmalara karşı inkarcı bir yaklaşımdır. Yapılan çalışmaların takdir edilmemesi ve gözardı edilmesidir. Fakat,

folklor alanında çalışmalar yapan resmi ve yarı resmi kuruluşların bünyesinde halkdansları konusunda bir umursamazlık ve başıbozukluk olduğu doğrudur. Yıllardır gerek Eğitim Bakanlığı, gerekse Gençlik Bakanlığı ve gerekse muhtelif Belediye'lere bağlı ekiplerin eğitmenleri, halkdansları alanında derneğimizin yapmış olduğu ve hiç de küşümsenmeyecek nitelikli çalışmaları görmezlikten geldiler. Hiç bir fırsatta ve hiç bir yerde bu çalışmalara dil ucuyla bile değinmediler. Uzun süre ısrarla bu çalışmaların sonuçlarından yararlanmaktan kaçındılar. Şimdilerde ise bunları kullanırken adeta hırsız gibi, kaynak belirtmekten “utanma pazar” mecburiyetten ve sanki kendi araştırmalarının sonuçlarıymış gibi kullanmaktadırlar.

Halbuki Has-Der, Kıbrıs halkdanslarını tasnif, figür, kıyafet ve müzik alanlarında temellendirilmiştir. Bunu onlarca köyde sesli, görüntülü ve yazılı kayıtlara dayanan araştırmalarla yapmış ve bu araştırmaların sonuçlarını teorik olarak “Halkbilimi Dergisi”nde yayınlamıştır. Halkbilimi'nin 1986 ve 1987'de yayınlanan ilk 6 sayısında bu çalışmalar belgelenmiştir. Aynı zamanda bu çalışmalar pratik olarak da sahnelenmiştir. Has-Der'in derlediği oyunlarda var olan figür zenginliğine henüz diğer ekipler ulaşabilmiş değillerdir. Diğer ekipler Kıbrıs oyunlarını neredeyse yalnızca Çiftetelli, Arabiye düzeyine indirmişler, oyunlarını sahne düzenlemelerine dayandırarak iki veya üç figürle bütün bir oyunu değil, neredeyse bütün bir gösteriyi tamamlamaktadırlar.

Derneğimizce yapılan araştırmalar herkese açıktır, her örgüt bunlardan faydalanabilir. Bugüne kadar bize başvuran her kuruluşta eğitimde gönderdik. Ne yazık ki resmi ve yarı resmi kuruluşlarımızın bugüne kadar bunları “yok sayma” tavrı nedeniyle ortada sanki bir başıbozukluk var gibi görünmektedir. Ama bu

başıbozukluk sadece ve sadece taklit etmeyi dahi beceremeyen kendileri bilimsel çalışma yapmadığı halde, yapanların çalışmalarına da yöneticilerinin kaprisleri yüzünden saygı göstermeyen resmi ve yarı resmi kuruluşların bünyesinde vardır.

Kıbrıs halkdansları derneğimiz tarafından ana hatlarıyla ortaya konmuş, belgelenmiş ve hem teorik zemine oturmuş hem de uygulamaya geçirilmiştir. Bu konuda Kani Kanol ve Ali Hoca tarafından "Halkbilimi" Dergisi'nin ilk altı sayısında aktarılan çalışmalar, değerli Türkiye'li araştırmacı Kemal Gürbüz'ün 1959 yılında Kıbrıs Türk halkdansları ile ilgili "Beşparmak Sanat Düşünce" dergisinin 4-5. sayısında yayınladığı gözlemleri ile de uyum içerisinde.

Derneğimizin bu genel görüşlerini dikkatinize getirdikten sonra düzenlemeyi düşündüğünüz yarışmaya ilişkin olarak tavrımız ve önerilerimiz aşağıdadır.

1. Derneğimiz olası, bir yarışmaya davet edilirse katılacaktır.

2. Jüri üyeliği konusunda yukarıda izah edilen önyargılı uzmanlar nedeniyle sorular vardır. Bu nedenle bu konuya ilişkin birçok ayrıntının karşılıklı görüşülmesi gerekmektedir. Bunun dışında jüri oluşumunda şu temel çerçeveye sadık kalınmalıdır.

a) Jüri yarışmaya katılan grupların dışındaki kimselerden oluşturulmalı,

b. Jüride en az üç tane halk temsilcisi bulunmalı ve Kıbrıslı Türk olmalı

c. Vereceği puan, müzik ağırlıklı olacak olan bir halk müziği uzmanı olmalı,

d. Vereceği puan, figür ağırlıklı olacak olan bir Kıbrıs halkoyunları uzmanı bulunmalı,

e. Vereceği puan, kareografi ve sahne düzenlemesi ağırlıklı olacak olan bir sahne uzmanı olmalı,

f. Vereceği puan, kıyafet ağırlıklı olacak olan bir uzmanı bulunmalı,

g. Uluslararası jüride her ülkeden bir tek kişi bulunmalı,

h. Jüri olacak kişinin halkdansları alanında en az 15 yıllık bir deneyimi olmalı,

i. Bunlara ek olarak eğer uluslararası yarışma da yapılacaksa, bu yarışmaya katılacak yabancı jüri üyeleri de yerel yarışma jürisinde görev almalıdır.

j. Tüm yerli jüri üyelerine Halkbilimi dergisinin 1-6 sayılarında Kıbrıs halkdanslarına ilişkin araştırma yazılarının bir sureti önceden verilmeli ve Has-Der'in bilimsel araştırmaları yarışmaya temel olacak olan kıstasları oluşturmalıdır. "Bunlar yarışmaya temel olacak kıstasları oluşturamazlar" gibi bir düşünce ve/veya tavır varsa bu gerekçelendirilmelidir.

Yarışmanın düzenlenişine ilişkin önerilerimiz ise şunlardır.

1. Yarışmaya katılacak ekiplerin müzisyen sorunu olanlara Eğitim ve Gençlik Bakanlıklarına bağlı müzisyenler çalmakla görevlendirilmeli,

2. Yarışmaya katılacak tüm ekiplerin ulaşım masrafları karşılanmalı,

3. Yarışmaya para ödülü konmalı,

4. En başarılı iki ekip de bu yarışmadan sonra yapılacak olan ve uluslararası ekiplerin de katılacağı yarışmaya katılma hakkı elde etmeli,

Bu konudaki görüş ve önerilerimiz kısaca bunlardır. Görüş ve önerilerimiz daha ayrıntılı olarak anlatmak için 6 Ağustos 96 tarihinde saat 19.30'da başkanlığınızda yapılacak toplantıya da katılacağız.

Önerilerimiz ışığında gerekli iyileştirmenin yapılması halinde organizasyonun her safhasında gönüllü elemanlarımızla görev alabileceğimizi bilgilerinize getirir, saygılar sunarım.

ARAŞTIRMA... İNCELEME... ARAŞTIRMA... İNCELEME...

ZENNE Bir Zamanlar Mehmedaliler Vardı...

(GEÇEN SAYIDAN DEVAM)

KADINLARA KÖR KEMANECİ

Eski düğünlerde en zor bulunan "kör kemaneci"ymiş!
Her şeyi bulmak kolay da "kör kemaneci"yi bulmak
biraz uğraştırmış düğün sahibini...

Dönemin çalgıcıları daha kolay iş bulmak için kendi
aralarında mutlaka bir "kör kemaneci"yi hazır tutarlarmış.
Nadide "kör kemaneci"nin önem ve hayatiyetini
anlatınca, aklıma günümüzün ekip çalışmaları geldi.

Fotoğrafçı, videocu, müzik grubu.
Düğün sahibinin bu "ihtiyaçları" tek tek aramasına
gerek yok...

Birini buldun mu hepsini bulmuş oluyorsun... Bir
zincirin halkaları hepsi...

Kör kemaneci de böyle...
Dönemin çalgıcıları, (Nadide müzisyen demiyor, çalgıcı
diyor) aranıp da zor bulunanı hep yanlarında, aralarında
taşıyorlar...

-Kör kemaneci de var mı?
- Var...
- Anlaştık... İşte sabun, işte mum... Cumaa'ya
beklerim...

Niye ille de kör kemaneci?
Nadide anlatıyor nedenini:
- Kadınlara bir kör kemaneci, iki da yaşlı kadın giderdi.
Erkeklere da normal çalgıcı erkekler... Kadınlara giden
kadın çalgıcılar ille de yaşlı olurdu... Taze götürmezlerdi...
(Neden)

- Nedeni efendim, taze (genç) kadına yaklaşıp,
aklından o şeyi geçireni çok olur! ille de isterler... Ama yaşlı

Bülent FEVZİOĞLU

kadının bakanı yok... Kör kemanecinin önünde da kadınlar
rahat oturur, rahat oynardı... Çünkü kör kemaneci
göremezdi... Göremeyince da kadınlar rahat olurdu.

LEYMOSUN'DA "PAÇA" GELENEĞİ

Mehmedaliler Grubu'nun ünlü Zenne'si sohbetimiz
öncesinde pek isteksiz davranırken, şimdi anılar arasında
koşuşturup duruyor...

Daldan dala derler ya, işte öyle...
Araya girmiyor, ne anlarsa "sonra toparlarım" diyerek
yalnızca teybe kaydediyorum...

Şimdi Leymosun'dayız...
Leymosun'a gidip de Leymosun Türküsü'nü
dinlemek olur mu?

Olmaz...
İşte, zamanın ünlü "Leymosun Türküsü":

- Hayde de Leymosun dedikleri
Şekerla gaymagdır yedigleri
Hiç ağılımdan çıkmıyor
Hayde de beyimsin dedikleri
Irman başdan öağlıyor
Ağladma gelin ağlıyor
Huvardalar kapuda beğhlyor
Irmağ başdan çağlıyor
İşme beyim işme sarfoş olursun
Irmağ başdan öağlıyor
Huvardalar kapuda beğhlyor.

- Leymosun tarafına gittiğimizde, o tarafın ekstra günleri
da vardı. Mesela, gelin evlendikten sonra, hani yatır, kari-
koca olurlar, ertesi gün sabahdan kaçmaz "paça" da
yapardık.

"Paça" neydi?
- Gerdekten sonra, ertesi gün gelin-güveyi oturur, o gün
hiç yabancı gelmezdi. Sadece aileleri gelirdi. "Gelin
Havası"nı çalardık. Gelin kalkar el öperdi sıradan. Kimisi
bendo, kimisi lira, kimisi bilezik dakardı... Kimisi arşinlik
entari verirdi. Herkes haline göre... O oturur, tekrar çalardık,

güveyi kalkar... Aynı şey bu defa güveyi için yapıldı. Kimisi mal verirdi, koçan ederleri ondan sonra... Leymosun tarafı "paça" siz düğün yapmazdı... Bütün bu yapılanlara "paça" derler... Mesarga'da yoktur bu.

GERDEĞE PERŞEMBE GİRLİRDİ

- En uzunsürelî düğün hangi yörede olurdu?

- Her tarafta aynıydı, bir hafta... Ha, bazısının hali vakti yerinde değilse, Cumaa'dan Cuma'ya değil Pazartesi'nden Perşembe'ye kadar yapardı düğününü...

Vay "halsizim" "vakitsizim" vay!...

Dört gün dört gece düğün...

Daha "halsiz" ve de "vakitsiz"

Biz de kendimizi düğün yapıyoruz sanıyoruz...

Hallimiz 3, halsizimiz 2...

O da "gün" değil "saat"

Ne diyordu o manide?

- Ahırda sarı saman

Aman a beyim aman

Halg dilinden usandı

Düğünümüz ne zaman?

Düğün dediğin eskidendi...

Cumaa'dan Cumaa'ya...

Az birazcık "yufkaysan" Pazartesi'nden Perşembe'ye...

Şimdikiiler düğün mü?

İki, bilemedin üç saat dımbır dımbır, çat!.

Hadi git yat...

Anlatıyor Nadide:

- Eskiden yoktu böyle Pazar günleri düğün. Herkes Perşembe gecesi gerdek girerdi.

- Niye Perşembe geceleri?

- Pazartesi çalardık köylüye... Salı gün de erkekler bir taraftan, kadınlar bir taraftan ayrı ayrı çalardık... Çarşamba gün erkek çalgıcılar kahvede çalardık... Bazan da köy meydanlığında. Aynı saatlerde kör kemaneci de kadınlara çalardı.

Ne kadınlar girebilirdi bizim olduğumuz yere, ne de

erkekler (ailelerinden başka) gidebilirdi kadınların içine. Perşembe gün, mesela saat ikide gelin başlardı onanılmaya... Gelin onarıcı hazırlardı onu. Akşama doğru 3-4 biterdi hazırlık. Gelin onarılırken davulcu gider kapıya başlardı çalmaya. Sonra tebrik başlardı. Her şey bitince, ee, haliyanan gece gerdek olurdu. Ama hep Perşembeleri olurdu. Pazar'a kimse yapmazdı. Çünkü Pazar günleri gerdeğe Rumlar girerdi.

TUZ-EKMEK-AYNA

Sayın Mahmut İslamoğlu'nun "Kıbrıs Türk Folkloru" adlı eserinin 16. sayfasından bir alıntı.

- Nikah kıyılıncaya kadar kız, evde şu şekilde bulunurdu. Odada önceden hazırlanmış bir masa, masanın sağ ve solunda ise gayet uzun iki mum yanmaktadır. Başu örtülü olan kızın önünde Kuran bulunur. Bilirse, Kuran'dan Yasin okumaktadır... Bilmediği takdirde Tanrı'ya dua etmektedir.

Masasının üzerinde Kuran'a ilaveten ayna, tuz ve ekmeğin yahut çörek bulunmaktadır.

EKMEK, kurulacak olan yuvanın rızkının bol olması için konulurdu. Nikahtan sonra evlenmemiş kızlara bu ekmeğin vermek adeti vardı. Bu ekmeğin bir parça alan kızların talihlerinin açılıp erken evleneceklerine inanılırdı.

AYNA, kurulacak yuvanın aydınlık olması için konulurdu. Kız bu aynaya bakıp üç defa "Ben çirkin, talihim güzel olsun" diye dua ederdi.

TUZ, ağız tadı için konulurdu. Yani aile arasında

geçimsizlik olmasın düşüncesiyle masada bulundurulurdu.

GELİNE ÇIFTE KARŞILAMA

-Eskiden gelin karşılama da bir güzeldi diyerek anlatıyor Nadide:

- Kör kemaneci ve kadınlar, kadın çalgıcılar gelinin yanında çalarlardı. Biz erkek çalgıcılar da dışarda. Ortaya bir tabak koyarlardı. Kısmet neyisa para atarlardı içine. Gelin eğer köyde kalacaksa ydi evine kadar götürürdük. Kör kemaneci ile çalgıcı kadınlar daha önceden gelinin evine giderlerdi. Kör kemaneci içerde karşıladı gelini. Kurban keserlerdi eve giderken. Gelin kurbanı atlayıp eve girince bizim işimiz biterdi. Kadınlar evde kendi aralarında çalar oynarlardı. Testi kırarlardı. Hepimiz beraber ayrılırdık düğün evinden, biterdi.

NASIL KADIN OLDUM?

- Hayır, henüz bitmedi diyorum. İlk kez kadın kılığına girişimi, zenneliğinin nasıl başladığını soruyorum Nadide'ye, anlatıyor:

- Daha önce da dedim. "Biz Mehtetaliler" olarak bir numaraydık. Böyle topluluk bizden sonra ne geldi, ne da gelecek. Herkes bizi isterdi düğününe... Madem bizi isterlerdi biz da değişik bir şeyler, programlar yapacaydık. Zenneliği ben başlattım, ben bitirdim. Dedik ya, koca kına gecesi sabaha kadar sürerdi... Nasıl vakit geçecek? Entari, peruk giyer, zilleri takar, oynardım. Hem vakit geçer, hem 5-10 kuruş fazla para alırdım. Gelir sana para yapıştırır, tabağa atar.

- Peki halk nasıl karşıladı?

- Çok beğendiler... Hiç fena bir şey demediler. Yani bilirlerdi beni şu erkeğim. Çünkü bütün gün deblek çalardım, görürlerdi. Gece olunca peruk takar, entari giyer çıkardım oynamaya... Kadını da erkeği de çok beğenirdi.

- Hala zennelik var mı?

- Yok efendim, nerde... 75 yaşındayım... Sonra ne Cahit var artık ne Mehtetalı... Şimdiki düğünler da ancak tebrige vakit bulur... İşte, ekme paramızı çıkaracak kadar iş buluyorum...

UZUNDAL'I BİLMEZLER

"Nadide" adını zennelikten kaldığını anlatırken şunları söylüyor Ahmet Uzundal:

- Düğün sahipleri hep beni isterdi, gelir sorarlardı: "Nadide nerede?", "Çok güzel oynar. Nadide'yi isterik" derlerdi. Biz bir numaraydık. Benim adım Ahmet'tir. Ahmet desen kimse bilmez. Nadide deyince. Hangi Ahmet, Nadide Ahmet... Böyle bilirler... Mesela, benim soyadım var "Uzundal"... "Uzundal" desen birine, kimse bilmez...

- Uzundal adı nereden geliyor?

- Daireden...

- Daireden mi?

Başını sallıyor gülüyor.

* Bir işim için daireye gitmişim. Yazın dedim. Ahmet Nadide. Kabul etmediler. "Yok olmaz, o isim vardır" dediler. "Be oğlum, ben gendimi bildim bileli senelerinin Nadide'yim, beni herkes böyle tanı" dedim, olmadı. Dairede buldular bana bu Uzundal'ı. "Koyun" dedim, beni gene Nadide bilirler. Hangi Ahmet Nadide Ahmet...

OKULLARA BİR KANTO

Ahmet Nadide'nin repertuarı oldukça zengin. Eski-yeni şarkılar, kantolar, sabah fasülleri.

-Biz en çok kanto okurduk dedi.

- Peki, sesli olarak iletmek mümkün olmasa da, okularımıza yazabileceğim bir kanto söyler misin?

- Hangisini söyleyim a guzum?

- Biraz düşün... İlk anımsadığınızı yazayım.

Ve okuyor teybe:

- Süt saltanat istemem

Cihana metelik vermem

Sadık bir yar isterim

Vefasız yari neyleyim

Yandım dostlar yandım

Mini mini erkeklerden usandım

Yandım dostlar ah yandım

İki yüzlü adamlardan usandım.

Çıtır pıtır döktü dileri

Aldı şefalileri

Paldır küldür dillerin kurusun

Öpücüklerimi da ver geri

Kanto biter bitmez anlatıyor.

- Bir gün bir Rum çağırdı bizi. Plakçıydı bu, plak yapardı. Soktu bizi camlı bir odanın içine. Sıcacıydı da... Hazını ölelim o camlı yerde... Plak yaptık... Londra'ya gadar gitti bu plak. Rum'u Müslümanı aldı... 5-10 lira da bize verdi plakçı...

Birden başka bir olayı hatırlayıp, onu anlatıyor büyük bir heyecanla...

- Bizi pullarda da bastılar. Hani şu mektup yazıp atarlar, öyle pul yaptı bizi ve sattılar. Ben, Mehmetali Altıparmak... Fotoğrafımızı bastılar da iki yıl sattılar o pulları.

Rum plakçı telif hakkı olarak 5-10 lira ödemiş... Ya pullardan herhangi bir "sembolik" ödeme olsun yaptımı bizim posta dairesi?

- Yok anam... Yok guzum... Gurus görmedik Allah için... İki sene sattılar pulları, bir gurus bile vermediler. Sormadılar bile bizi pula basacaklarını.. Tesedüfen öğrendim. Gittim birgün postaya, mektup atacağım. "Para istemez" dediler.

- Şaşırdım "Neçin?" dedim. "Eee, görmen be Ahmet dayı, pullarda sizin fotoğraflarınız vardır. Bakarım "Ooo" bizim fotoğraflar... Altıparmağa gittim. "Be sen verdin bu fotoğrafları?". "Yok anam" dedi. "Bana da pullara basıldığımızı başkası söyledi. Hiçbiri bir şey sormadı" dedi.

DENKTAŞ'IN DÜĞÜNÜ

- Rahmetlik Derviş derdi. "Alacaym bir gün sizi da gidelim Denktaş'a" Denktaş'ın düğününü o yaptıydı, Mehmetali... Kısmet olmadı, öldü, gidemedik. Gitsek anlatacaydık derdimizi Denktaş'a...

- Ne anlatmak isterdiniz?
- Dert çok be guzum... Önce parasızlık, sonra pahalılık... Evet bana ve karıma yaşlılık parası verirler ama, hiçbir yere yetmez ki? 420 bin lira para mı bugün? Ben, treninan, eşeklerin köy köy gezdiğim yıllarda bile bu kadar zorluk çekmedim... Senelerimizi bu işe verdik...Sanatçılık ettik bu memlekete... 75 yaşına geldim, hala iş aram...

SOSYAL ADALET Mİ?

Böyledir işte...

Bir yanda dünyanın hiçbir ülkesinde görülmeyen "genç emekliler ordumuz", bir yanda değil yarını "bugünü" olmayan ve hala bir lokma ekmeke parası peşinde koşan 75 yaşında insanlarımız...

Bir yanda maaş üstüne maaş, bir yanda acı üstüne acı çekenler...

Ve bunun adı, sosyal adalet...

Bu nasıl sosyal adalet ki, terazinin bir kefesi okka basarken, bir kefesi delik dirsek?..

Bir küçük bakkal dükkanında tanıştık Emine Hanım'la. "Değirmende ağartılmamış" bembeyaz saçları ile Emine Hanım, eski bir gelin onarıcısı.

- Eskiden gelin saçlarında daha çok el emeği, işçilik vardı, diyor.

Ve ekliyor:

- Saçlara hakiki elmas takardık.

Ya hakiki elması olmayanlara ne yapıyordunuz?

- Fukaraysa, sahtesini takardık!

Ve dönemin en gözde saç modellerini anlatıyor Emine Hanım:

- O zamanlar en çok topuz modaydı... Sonracığıma, lüle lüle yapardık... Böyle et dolması gibi kıvrırdık saçları.

"Kıvrırdık" deyince sordum:

- Bugünkü gibi modern cihazların olmadığı kesin. Neler kullanıyordunuz?

- Doğrudur, o zamanlar bu kolaylıklar yoktu...

Sonraları saç kurutma makinaları çıktı... Ama benim, maşa gibi uzun bir demirim vardı. Özellikle elektirik olmayan köylere gittiğim zaman onu götürürdüm. Ateşin üzerinde onu hafif ısıtır saçları üzerine sararak, dolmacık yapardık. Tel koyardık saçların arasına. Böyle yapardım..."

Elmas'ı nasıl yerleştirirdiniz saça?

- "Hakiki elmasları, saçın modeline göre dürerdik, tabii eğreti saç. Onu siyah iplikle dikerdik başa koyduğumuz

taca göre. Saçı çoğusa arasına geçirir iyice tuttururduk. Fukaraysa gelin, biz gelin onarıcılar sahte elmas götürür onu takardık.”

PERŞEMBE GELİNİ

Ne demişti Zenne Nadide?

- Türkler Perşembe gecesi gerdeğe girerdi!

Söyleşimiz içerisinde Emine Hanım da bu konuya değinerek şunları söyledi:

- “O zaman üç defa gelin onarırdık. Yani evlenme olacaksa (!) Çarşamba günü hamam günleri olurdu. “Perşembe gelini “ olacaksa, biz Salı günü giderdik: Hazırlıklar için. Gelinin saçlarını bugudilerdik. “Perşembe Gelini”nin beyaz gelinliğini giyeceği saata kadar saçları hazır olurdu.”

KINA GECESİ SAÇI

“Perşembe gelini gerdeğe girinceye dek biri hamam sonrası, ikisi kına ve gerdek önceleri olmak üzere üç kez gelin onarıcının elinden geçiyordu.” Emine Hanım,

- “Kına gecesinin saçları farklıydı.. Saçları hep yukarıya sıvar dolma dolma yapardık” diyor.

- “Kına gecelerinde ortaya tabak koyarlardı. İyi bahşiş verirlerdi bize. Gelin saçından üç lira alırdık. Bahşişlerin 8-10-15 lirayı bulurduk. Ama, bazı gelinler vardı ki, oturacak sandalyesi yok.. Ona helal ederdim. Hiç para almazdım.. “Benden olsun” derdim.

SAÇLAR KURUSUN DİYE

En büyük zorluk, saçların kurutulmasında çekiliyormuş. Hele elektrik olmayan köylerde “Perşembe gelinleri”nin bütün bir gece nasıl davrandıklarını şöyle anlatıyor Emine Hanım:

- “Gecedan saçlarını bugudiye sarardım. File derdik, böyle ince bakaradan örmelere saçları bağlardık. Gelin, bütün gece saçları kurusun, biçim alsın diye yüzükoyun yatardı. O saçları dağıtmadan sabaha kadar idare ederdi. Kururdu. Sonraları sprey çıktı, onu kullandık.”

TEBRİK KÖŞESİ

Gelin onarıcılarının bir görevi de, “tebrik köşesi”ni en güzel şekilde hazırlamaktır.

Emine Hanım:

- “İşlenmiş yorgan çakardık uygun bir duvara. Yorganın üzerine renkli kağıtlardan yapma çiçekleri iğnelerdik. Aralarına irili ufaklı, köşelere falan renkli lambalar koyardık. Yanlara da gene kağıtlardan saksılar yapar, içlerine çiçekler, lambalar yerleştirirdik. Gelin güveyi bu köşede oturur, tebrik kabul ederdi” diye bilgi veriyor.

“DOLMACIKLAR” NASIL YAPILIRDI?

“Şimdiki kuaförlerin her bir şeyi var. İlaşları, makineleri, çeşit çeşit...” diyor Emine Hanım, zaman zaman “Lüle” zaman zaman “dolmacık” dediği saçlara nasıl biçim kazandırdıklarını anlatıyor:

- “Gelinlere en çok lüle yapardık. Lüle yapmak için, makas gibi bir alet vardı. Onun arasına sarardık saç. Bu makasın saça lüle yapılması için sıcak olması gerekirdi. İlimde ısıtırdık. Ya da bir yere rakı döker, yakardık. Rakı yandıktan sonra o maşa üzerinde ısınırdı. Saçlara dik dursun diye iki taraflı, üç taraflı incelik teller yerleştirirdik. Kolay olmazdı. Şimdiki hususi fırçalar var. Onun üzerine sarar, iki taykada kuruturlar.”

HAS - DER'den Haberler...HAS - DER'den Haberler...

TEMMUZ- ARALIK 1996 DÖNEMİ

Baf Kültür ve Dayanışma Gecesi'ne Katkı

Baf Kültür ve Dayanışma Derneği 17 Temmuz 96 tarihinde Gazimağusa'nın Baflılar Mahallesi'nde bir gece düzenledi. Halk dansları ekibimizin kortej yürüyüşüyle başlayan gecede derneğimizin otantik halkdansları ekibi ve halk müziği orkestrası birer etkinlik düzenledi. Daha sonra grup Gardaşlar'ın pop müziklerinden oluşan dinletisi gerçekleşti. Geceye 40 kişilik halk müziği ve dansları ekibiyle katılan kafilemize daha sonra "herse" ve "lokma" ikram edildi. Samimi bir atmosferde geçen gecenin amacı

Tarık G. Emiroğlu

yok olmaya yüz tutmuş değerlerimizi yaşatmanın dışında Baflıları biraraya toplamaktı.

Geleneksel sohbet yemeğimiz

Geleneksel sohbet yemeğimiz 13 Ağustos gecesi Çavuşoğlu Restoran'ta gerçekleşti. Derneğimizin yönetim, onur ve denetleme kurul üyeleri ile diğer kollarda aktif görev yapan üyeleri ile eşlerinin katıldığı geceye derneğimizin sorunları ve geleceği konularında sohbetler yapıldı.

1 Eylül Dünya Barış Günü

"Demokrasi ve Barış İçin Eylem Birliği Platformu" tarafından organize edilen "1 Eylül Dünya Barış Günü" etkinliklerine derneğimiz de destek verdi. Has-Der Ç. K. Korusu şarkılarıyla izleyicileri neşelendirirken Özkan Yıkıcı

arkadaşımız ise Merhum Kutlu Adalı için bestelemiş olduğu şarkıları ile büyük beğeni topladı.

SESTALARIMIZ SERGİSİ

Derneğimizin 1996 yılında yayınlanışının 10. yılı münasebetiyle sestalar üzerine bir dizi alan araştırmasına çıkıldı. Mallıdağ, Serdarlı, Görmeç ve Mehmetçik köyleri olmak üzere birkaç yerleşim yerine daha araştırma ekipleri gitmiş sele ve seste motifleri, yapım malzemeleri ve yapımda kullanılan araç gereçlerin yanında selenin ekonomik ve sosyal yönleri de araştırıldı. Daha sonraki günler içerisinde

bu motiflerin ve sestaların sergilendiği büyük çaplı bir sergi düzenlenecektir.

Geleneksel Dayanışma Piyangosu

Geleneksel piyangomuzun çekilişi 9 Aralık tarihinde yapıldı. TC Milli Piyangosunun en büyük ekramiyesinin son dört rakamına göre yapılan çekiliş sonunda 7570 numaralı biletin talihlisine dernek lokalinde yapılan törenle Renault 9 RN marka araba teslim edildi.

Geleneksel Balomuz

9.11.96 tarihinde geleneksel balomuz gerçekleşti. Acapulco Tatil Köyü balo salonunda gerçekleştirilen dayanışma balosuna 300'ün üzerinde davetli topluluğu katıldı. Bugüne kadarki en çok katılımın gerçekleştiği gece nezih bir ortamda yapıldı. Çeşitli hediyelerin dağıtıldığı bir yerde piyangonun yapıldığı gecede bol bol dans eden davetliler balodan oldukça mutlu ayrıldılar.

14. Halkbilimi Sempozyumu

14. Halk Bilimi Sempozyumu 3 Aralık 1996 tarihinde AKM'de yapıldı. Kendi alanı içerisinde ilk ve hala daha tek olan sempozyuma bu yıl izleyici olarak 250 kişinin üzerinde bir topluluk izledi. Yönetimi Ali Nebih tarafından yapılan sempozyumun başlangıcında Dernek Başkanı Engin Anıl ve M.E.G.K. Spor Bakanı Günay Caymaz'ın konuşmaları yapıldı.

Sonra bildiriler sırası ile;

Dr. Nazım Beratlı: "Lefke ve yöresi köylerde anlatılan masallar ile antik Türk masalları arasındaki ilişki."

Mustafa Gökçeoğlu: "Hasan Behlül ve Dokundurucu Şiirleri."

M. Kemal Sayın: "Girne Bölgesinde anlatılan söylenceler ve anılar."

Özkan Yıkıcı: "Kültürel dönüşümde ülkemiz müziği" adı bildiriler sunuldu.

HAS-DER TRT'DE...

29 Kasım tarihinde TRT TV ekibi "Gezelim Görelim" programında yayınlanmak üzere Kıbrıs üzerine bir belgesel yapılmıştır. Derneğimizin geçmişten bugüne nasıl geldiğini detaylı bir şekilde anlatılan programda halk dansları ekibimizin ağırlıklı bir de program yer almıştır. Dernek lokalinde yapılan bu çekimler daha sonra adanın birçok yerinde tekrarlanmış ve tarihi turistik yerlerimiz ile insanlarımız programda yayınlanmıştır.

Bu çekimler aynı tarihte BRTK tarafından da çekilmiş ve "Kültür Sanat Günceci" programında halk dansları örnekleri ve roportajlar gösterilmiştir.

Çocuk kulübümüzün yıl sonu eğlencesi 28 Aralık Cumartesi günü yapıldı.

100'ün üzerinde çocuğun ve öğretmenlerin katıldığı eğlencede, çocuklar kendi evlerinde hazırlanmış olan pasta ve kurabiyeleri yine hep birlikte yemişler ve çeşitli oyunlar ve danslar oynayarak hoş vakit geçirdiler.

Aynı eğlenceler 27 Aralık Cuma gecesi büyük ekip elemanları için tekrarlanmıştır.

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

1996 Temmuz - Aralık Dönemi Kültür - Sanat Haberleri

1995 yılı geleneksel Türk Bankası Kültür-Sanat ödülleri Suat Bergil ve Rüya Taner'e verildi. Rüya Taner'e ödülü, KKTC'nin kültür temsilcisi olan ve birçok sosyal yardım etkinliğine piyanosu ile katkıda bulunması ile;

Suat Bergil'e ise, "Doğu Akdeniz'de bir uygarlık gemisi" adlı bilimsel nitelikli kültür araştırmasıyla verilmiştir.

Gazi Yüksel'in 3. fotoğraf sergisi "Arayışlar" 1 Temmuz 96 tarihinde Başbakan Hakkı Atun tarafından açıldı. Serginin sponsörlüğü Türk Bankası tarafından yapılmıştır.

Gençlik Merkezi'nin 10. Kuruluş Yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde "Çocuk Günleri" 2-3 Temmuz tarihlerinde Lefkoşa Belediye Tiyatrosu salonunda yapıldı. Etkinliklerde çocuk edebiyatı yazarlarından Aytül Akal'ın "Çocuklarda Umud Var" isimli oyunu sergilendi.

Türkiyeli ünlü Rebetiko ve Balkan Şarkıları sanatçısı Muammer Ketencioğlu 3-4 Temmuz tarihlerinde iki konser verdi. Görme Engellileri Yardımlaşma Derneği'ne yardım amaçlı konserler "Bir Demet Kırççeği" temasını işliyordu.

Gönyeli Belediyesi'nin düzenlediği 5. Uluslararası Halk Şenliği 16 Temmuz tarihinde Gönyeli'de başladı. Gönyeli Belediyesi Halk Dansları Topluluklarının yanısıra 5 yabancı halk dansları ekibinin de katıldığı etkinliklerin içinde kültürel ve sportif etkinlikler de düzenlendi.

Şair ve Yazar Ayşen Dağlı'nın 3. kitabı olan "Mantık'ın gülleri ve karıncaıları" adlı kitabı yayımlandı. Ayşen Dağlı'nın iki şiir kitabının yanısıra daha önce yayımlanmış iki de masal kitabı bulunmaktadır.

Galeri Kültür yayınevi Ahmet An'ın kaleme aldığı "Kıbrıs'ta fırtınalı yıllar (42-62) adlı araştırmasını yayınladı.

Haspolat Kültür ve Sanat Derneği İzmir Gaziemir Belediyesi'nin 8-15 Temmuz tarihlerinde düzenlediği yaz etkinliklerine katkı. Halkdansları gösterilerinin yanında skeçlere de gösterilerinde yer verdiler.

İJTK'nin düzenlediği 10. Gençlik Festivali 29 temmuz-9 Ağustos tarihleri arasında düzenlediği Kültür Tiyatro ve geleneksel Banş Geceleri'nin yer aldığı etkinlikler her yıl kendini geliştirerek

yenileniyor.

Dört genç tarafından "Geleceği, en iyi bir şekilde doğruya ve ileyi yönelteceğiz" sloganıyla yayımlanmaya başlanan Genç Düşünce Dergisinin 2. sayısını Ağustos ayında yayımlandı. Birbirinden değerli araştırmacılara ve yaşantımızda duyarlı olmak sonunda olduğumuz konulara parmak basab bu ortaokul-lise seviyesindeki arkadaşlarımızı kutlarız.

2-7 Ağustos tarihleri arasında İAUniversitesi'nin katkılıyla Alayköy KS Derneği tarafından 1. Uluslararası Halk Dansları Festivali gerçekleştirildi. Festivale Türkiye, İtalya, İspanya ve İsrail'den halkdansları ekipleri katıldı. Ekipler birçok yerleşim biriminde gösterilerde bulundu.

Bayarmudu Gençlik Kültür ve Dayanışma Derneği halk dansları ekibi, Bursa'da 18-24 Eylül tarihleri arasında düzenlenen Yenışehir Festivaline 22 kişilik bir ekiple katılarak ülkemizi temsil etti.

Gazimağusa Belediyesi Halkdansları Ekibi ülkemizi Kastamonu Taşköprü Sarmısak Festivali'nde temsil etti. Çeşitli etkinliklerle kutlanan festivale ekibimiz dışında Mısır, İtalya, Türkmenistan ve İstanbul ekipleri katıldı.

Yolcuşu, Rüzgar Kasideleri ve Tenden daha derinde gibi şiir kitapları yayımlanmış şair Zeki Ali'nin "Sonsuz bir Efsane" isimli şiir kitabı yayımlandı.

11. Uluslararası Yalova Festivali'nde ülkemizi Gençlik Merkezi Halk Dansları ekibi temsil etti. 12 ülkenin katıldığı festivale ekibimiz Kıbrıs Türk Halkdanslarından örnekler sundular.

Dijen'da yapılmakta olan dünya folklor olimpiyatlarının bu yıl gerçekleştirilen 50.'sinde ülkemizi Devlet Halkdansları ekibi temsil etti fakat dereceye giremediler. 29 ülkenin katıldığı festivale yarışma bölümü tek dalda gerçekleştirildi. Yarışmada 1. Bulgarista, 2. Üspanya, 3. İsrail-Çin geldi. Türkiye ise 50. yıl özel ödülü kazandı. Bilindiği gibi geçtiğimiz yıl ülkemizi yarışmada Has-Der temsil etmiş ve Otantik dalda dünya 3. lüğünü ülkemize getirmişti.

İspanya'da düzenlenen 8. Uluslararası alanda Halkdansları festivalinde ülkemizi temsilen bu yıl Gönyeli Belediyesi katıldı.

44 Halkbilimi

M. Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 6. Devlet Fotoğraf Yarışması Sergisi 3-12 Ekim tarihleri arasında 11 sanatçının 40 eserinin katılımı ile gerçekleşti.

KTS Yazarlar Birliği geleneksel etkinlikler haftası 8-16 Ekim tarihleri arasında gerçekleşti. Çeşitli etkinliklerin düzenlendiği hafta birliğinin Arap Ahmet semtinde lokalinde gerçekleşti.

Fikret Demirağ'ın 79-96 arasında yazdığı erotizm ve aşk temalı 40 şiirinin toplandığı "Eros'un oku" dosyası İstanbul Hera Yayınları Şiir dizisinin 7. Kitabı olarak basıldı.

L.B. Tiyatrosu perdelerini 11 Ekim tarihinde, geçtiğimiz sezon sonunda sahnelemeye başlayan ve oldukça beğeni toplayan Kleopatranın Mezarı adlı oyunu ile açtı.

Kıbrıslı Karikatür Sanatçısı Alper Susuzlu Bulgaristan'da düzenlenen Fun*Loving Balkan's karikatür ve Enformasyon Gençlik Merkezi ödülünü kazandı.

Türkiye Yazarlar Birliği'nin organizesinde Türk dünyasının 100 aşkın şairinin katıldığı şölen 16-22 Ekim tarihlerinde AKM'nde gerçekleşti. Türk dili ile ilgili dünya çapında en büyük toplantı olma özelliğini taşıyan şölenin açılışını R. R. Denktaş yaptı.

İzmirli 5 resim sanatçısı 200'e merhaba isimli sergilerini 24 Ekim tarihinde AKM'de açtı. Sergideki sanatçılar "Savaşsız, insanların birbirlerine sevgi, saygı, anlayış ve hoşgörü ile yakınlaştıkları, doğal güzellikleri yok edilmemiş sanatla dolu bir dünya özlemimiz çizgiler ve renklerle tablolarına yansıtıklarını ifade ettiler.

Gazeteci yazar Kutlu Adalı'nın anısını yaşatmak amacıyla K. T. Karikatürcüler Derneği tarafından "Kutlu Adalı faili Mechul Karikatür yarışması sergisi İstanbul'da açıldı. Sergiye 50 karikatürcününün 85 adet eseri katıldı.

On bir yazar ve çizerin ürünlerinden oluşan "Mizah Çizgiler ve öyküler Albümü" K.T. Karikatürcüler Derneği ile ışık Kitapevinin ortak yayını olarak basılıp satışa sunuldu. Albümde bir süre önce faili mechul bir cinayete kurban giden Kutlu Adalı'nın da eseri bulunuyor.

Şair ve öykü yazarı Mehmet Kansu'nun şiirlerinden oluşan şiir kitabı "Alacakaranlık" piyasaya çıktı.

Güzel sanatlar Ortaokulu 7,10 Kasım tarihleri arasında düzenlenen I. Uluslararası Ankara Koro festivalinde ülkemizi temsil etti. TC Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel himayelerinde gerçekleştirilen festival Bilkent Üniversitesi Konser Salonu'nda

yapıldı.

KKTC'nin 13. Kuruluş yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde TC Ziraat Bankası Resim Koleksiyonu'ndan seçmeler resim sergisi Kasım tarihinde AKM sergi salonunda açıldı. 23 Kasım'a kadar açık kalan sergi oldukça büyük bir ilgi ve beğeniyle izlendi.

İngiltere'de Türklerle ilgili "Turkoman International" adlı yeni bir dergi yayın hayatına başladı. İngiltere'de yaşayıp İngilizce konuşan Türklere ulaşmanın derginin amacı olduğu bildirildi.

KKTC Devlet Tiyatroları 96-97 tiyatro sezonunu Orhan Kemal'in "Müfettişler Müfettişi" oyunu ile açıldı. Kalabalık bir kadro ile vizyona giren oyun toplumsal taşlamayı konu alıyor.

Kıbrıs'lı Türk piyano ve flüt sanatçıları Aşlı-Eran Raman 21 Aralık'ta Washington Maryland American Turkish Association'un daveti ile Amerika'da bir dizi konserler verdi.

Amerikan Merkezi'nin kültürel etkinlikleri çerçevesinde ABD'li ünlü piyanist George Kern, 14 Aralık 96 gecesinde AKM'de bir piyano resitali verdi.

Kıbrıs'lı şair Osman Türkay'ın Amerika'da Petland yayınları arasında basılan Roaming about Universe (Evrende rastgele bir gezinti) isimli şiir kitabunun 1. baskısını iki ay içinde tükenttiği açıklandı.

TRT 1'de Salı akşamları yayınlanan "Gezelim Görelim" programının 17 Aralık 96 tarihindeki bölümünde KKTC'ye yer verildi. Ülkemizin tarihi ve turistik yerlerinin ekrana gelmesinin yanında Halk Sanatları Derneği'ne de geniş yer verilen programda halk dansları ekibimizde bir gösteri sundu.

Kıbrıs Türk Komedi Tiyatrosu 12 Aralık tarihinde 96-97 sezonunu "Yaprak Dolması" isimli oyununu ilk kez Gazimağusa'da tiyatroseverlere sundu. Gitarist Ünal Dede'nin de oyun öncesinde bir resital verdiği gecenin açılışı Meclis Başkanı Hakkı Atun tarafından yapıldı.

M.E.K.G ve Spor Bakanlığı'nın düzenlediği X. Devlet Resim Heykel Sergisi'nin açılışı 20 Aralık 96 tarihinde Başbakan Derviş Eroğlu tarafından yapıldı.

Şair Tamer Öncül ve Ressam Ruzen Atakan'ın "Yitik Aşklar Sokakları" isimli şiir, roman kitabı yayımlandı. Pygmalion yayınları tarafından çıkarılan 56 sayfalık Öncül şiirleri ve Atakan'ın resimleri yer alıyor.

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin restore edilen Selimiye Mahallesi'ndeki tarihi "Saçaklı Ev" düzenlenen törenle, kültür sanat merkezi olarak Cumhurbaşkanlığı R.R. Denktaş tarafından açıldı.

*Bu sayının çıkmasında katkıda
bulunan aşağıdaki kuruluşlara
teşekkür ederiz.*

*Anıl Spor
İnce Gümürkleme
Meral Tekin Birinci Vakfı
IŐıl Reklam
M. Damdelen Ltd.*

